

HOOFSTUK 3

NOOIT-GETROUDE STEMME UIT DIE LITERATUUR

“Being single can also mean very different things at different stages of our lives. It can be a positive choice, or something that simply creeps up on you” (Rodwell 1985:9).

1 INLEIDING

Die verhale van die literatuur is soos 'n huis vol stemme. Sommige stemme kom vanuit die sitkamer waar slegs sekere verhale toelaatbaar is, ander kom uit die slaapkamer wat sekere verhale regverdig, terwyl ander vanuit die kombuis kom – gemaklik, oop, vriendelik en met vertroue.

Die verhale waarna verwys word in hierdie afdeling vorm deel van die agtergrond waarna Müller, Van Deventer en Human (2001) verwys en wat in Hoofstuk 1 bespreek is. Die gedagte van agtergrondverhale sluit aan by Browning (1991:94) se model wat die term of gedagte “thick description” gebruik. Die term “thick description” is veral van toepassing in twee van die vier bewegings naamlik die deskriptiewe en historiese benadering.

Dit is hoegenaamd nie die bedoeling om in hierdie hoofstuk 'n volledige literatuurstudie te doen oor nooit-getroude vroue nie, veral omdat daar met die

soeke na literatuur oor die nooit-getroude tot die besef gekom is dat daar min oor die nooit-getroude geskryf is en dat 'n groot gedeelte van die materiaal wat wel gepubliseer is, beperk is tot empiriese navorsing oor 'n groep vroue in 'n bepaalde streek of gebied met spesifieke omstandighede wat op hulle 'n invloed gehad het. Die tydperke waarin hierdie studies blykbaar baie populêr was, was in die middel negentiende en vroeg twintigste eeu.

Peterson (1981:6) wys in haar soeke na literatuur dat sy weinig kon vind onder die tema “single women” en by nadere ondersoek na die meer populêre literatuur het sy gevind dat daar

“...no such thing is as singleness as an end in itself, that all of us in this category were really premarital. The life of the single woman was represented in terms of how to end her singleness, and most texts come forward with a vast and clever stream of information about how to attract and hold a man”.

Ek het in my eie soeke ondervind dat veral in Suid-Afrikaanse vrouetydskrifte en in die boekwinkels hierdie tema 'n blitsverkoper blyk te wees.

Vroue wat alleen is en meer as dertig jaar gelede gebore is kan met twee konflikterende mites gekonfronteer word, naamlik die stigmatisasie en die “glamorization” van nooit-getroud wees. Hierdie konflik kan veroorsaak dat die vrou

wat kies om nie te trou nie, nie altyd 'n duidelike beeld oor haarself het nie (Gordon 2003). Hartill (2001) verwys verder na die “glamorization” wat meer overt is, veral in die media, musiek ensovoorts. Die koverte boodskap is volgens haar meer subtiel.

Volgens Riet Bons-Storm (1996:11) vra baie vroue hulself af of hulle “probleme” deur hul eie toedoen is, of selfs “is dit nodig dat dit bespreek word?” My eie ervaring is dat vroue nie die moed het om veral oor hul nooit-getroude status te praat nie, maar wanneer daar tog 'n geleentheid geskep word, word dit benut. Ek het (soos reeds genoem) eenmaal slegs 'n paar gedagtes in 'n radioprogram aangeraak oor die plek van die nooit-getroude in die samelewing en dit het geweldige reaksie uitgelok – nie net van my nooit-getroude kollegas nie, maar ook van luisteraars. Die reaksie was hoofsaaklik telefonies, wat vir my bevestig het dat vroue ook oor hierdie aspek liever anoniem sou wou bly.

2 DIE PLEK VAN 'N LITERATUURSTUDIE IN KWALITATIEWE NAVORSING

Met reg kan gevra word, waarom dan 'n literatuurstudie as daar kwalitatief na bloot 'n paar stemme geluister word. Die literatuurstudie vorm deel van die model van Müller, Van Deventer en Human (2001) wat in hierdie studie gevolg word, maar verder word aandag daaraan gegee omdat ek glo dat hoe meer stemme gehoor word, hoe meer dra dit by tot die poging om 'n ware deurwinterde reisgenoot te wees. Na hierdie stemme word geluister nie om sogenaamde antwoorde te verskaf nie, maar dalk om te kan help met die aanduiding van nodige rusplekke en uitdraaipaaie wat uiteindelik sal bydra tot die uiteindelijke voltooi van die reis. Geen persoon leef in isolasie nie, en ander se verhale het 'n besliste invloed op elkeen se eie verhaal. Die literatuurstudie is stemme vanuit die literatuur saam met wie ook op reis gegaan word. Hoewel dit nie moontlik is om aan hierdie persone direkte vrae te vra nie, is dit volgens Burns (1990:390) 'n stimulus vir die denke en nie "a way of summarizing in your mind the previous work in the area that can blind you to only considering existing concepts and conceptual schemes, as in the quantitative method" nie.

Neuman (1997:88) wys op sy beurt daarop dat literatuur geraadpleeg word in 'n kwalitatiewe studie sodat daar aangetoon kan word dat die navorser kennis dra van die tema en daar op hierdie wyse kredietwaardigheid verkry word.

Volgens die model van hierdie verhandeling skep die aksieverhale (stemme uit die spreekkamer: Hoofstuk 2) en die stemme uit die literatuur (van hierdie hoofstuk) saam die basis vir die ontwikkeling van nuwe insigte of nuwe verstaan wat in Hoofstuk 4 aangespreek word.

3 DIE HUWELIK OF GETROUD WEES AS DIE TEENPOOL VIR NIE-GETROUD WEES

Dit is nie die doelwit van hierdie verhandeling om oor die huwelik per se te skryf nie, maar omdat hierdie studie handel oor nooit-getroudes wat dui op dit wat hulle nie is nie, is dit belangrik om enkele opmerkings oor die huwelik hier aan te spreek.

Fischer en Hart (1987:115) wys op twee deurwinterde modelle met betrekking tot die rolverdeling in die huwelik - die hiërargiese en die komplimentêre model. Hiërargies dui noodwendig op die dominansie van die man, terwyl die komplimentêre model sekere eienskappe aan die man en vrou toeskryf. Die man word gekenmerk deur aktief te wees, aggressief, rasioneel en die materiële voorsiener. Die vrou word gesien as passief, emosioneel, versorgend en vredeliewend. Uiteindelik is die manlike waardes meer dominant of word dit hoër geag, wat dan uiteindelik weer neerkom op die hiërargiese model. Volgens die studie van Fischer en Hart (1987:116) is daar vroue wat verklaar dat hulle tevrede is in hierdie rolle en waarskynlik hul hoogste geluk en vervulling in hul mans vind,

maar hulle vra dat hulle ook 'n bydrae mag maak in die gesin, kerk en gemeenskap volgens die vaardighede waaroor hulle beskik. Dit kom duidelik na vore dat alle huwelike nie maanskyn en rose is nie, en dat baie vroue vasgevang is in 'n verhouding van onderdrukking en gewelddadigheid.

Volgens die model van wederkerigheid (Fischer en Hart 1987:121) is die verhouding gebou op die veronderstelling dat dit nie twee halwe mense is wat bymekaar uitkom om sodanig 'n heel persoon te vorm nie, maar twee mense met bepaalde eienskappe en die kapasiteit om nuwe vaardighede te ontwikkel. Hierdie verwysing na Fischer en Hart (1987) is bloot om aan te dui dat die huwelik 'n baie komplekse verhouding en verbintenis is, met min indien enige waarborge vir sukses.

Patton en Childs (1988:82-84) wys op die wye verskeidenheid literatuur wat gepubliseer is rondom die Christelike huwelik en verwys na William Johnson Everett se vier modelle van die huwelik. Let daarop dat hierdie modelle bloot aangedui word as moontlike opsies.

- Die huwelik as sakrament

Hierdie siening is gegrond op die sosiale en kerklike instelling van die huwelik as die basiese struktuur van die lewe wat in die geloof geleef word. God se genade wat sodanig deur die natuur en die huwelik werk as deel van die orde van die

skepping word beklemtoon. Hier word egter groter klem geplaas op die verwagtinge van die kerk as op die dinamika van die liefde. Dit maak aanspraak op “redemption”, maar ontken die gebrokenheid en perversiteit van die lewe. Die huwelik word volgens hierdie vorm gereduseer tot ’n instelling. Huishoudings en gesinne bestaan om mense te sosialiseer tot geloof deur die gewone gang van hul daaglikse lewe.

- Die huwelik as verbond

Die verbond is ’n Bybelse simbool vir die verhouding tussen God en die mens, en is later eers op die huwelik van toepassing gemaak. Hierdie verbond is soms onvoorwaardelik, en soms voorwaardelik. Toetrede tot die verbond blyk ’n vrye keuse te wees, maar dit blyk dat wanneer daar eers toegetree is, die vryheid aansienlik beperk is. Eienskappe eie aan ’n verbond is om jouself te verbind tot die skepping van ’n hoër doel, maar aan die ander kant dien dit ook as ’n model van God se orde – ’n nuwe en kenmerkende gemeenskap binne ander gemeenskappe. Hierdie model kan eerder gesien word as meer toepaslik vir die ouer-kind-verhouding as vir die huweliksmodel.

- Die huwelik gesien as roeping

Die huwelik as roeping kan gesien word as ’n reaksie tot ’n doel wat bo die aard is van die huwelik. Dit begin met die roeping van God, eerder as deel van die orde

van die skepping (soos in die sakramentele siening). Die huwelik as 'n proses van die natuur is ondergeskik aan die genade wat kom deur die reaksie tot God se roeping om die skepping te hernu. Volgens hierdie siening dien getroudes God deur hul roepinge uit te leef. Die huwelik en die gesin fasiliteer hierdie proses deur diegene wat betrokke is te ondersteun. Die gelykheid van die man en die vrou is daarin geleë dat hulle albei geroepe is, maar die rolle wat hul vertolk kan staties wees, en bepaal word deur die sosiale omgewing.

- Die huwelik as “communion”

Die klem volgens hierdie model is geleë in die twee nature en wederkerige deelname in die twee mense se gemeenskaplike wêreldes asook die kwaliteite wat elkeen individueel kan hê. Hierdie simbool het sy oorsprong in die mistieke ervaring en dit behels genade wat uitgeleef word deur verskillende strukture van die persoonlikheid. Hierdie model poog om mense aan te spoor in hul huwelik en gesinslewe sodat hulle hul roeping kan vervul, hul verbond kan uitleef en kan deelneem in die sakrament van die lewe. Hierdie model poog nie om mense te verander nie, maar dit bemagting diegene wat deelneem aan die huwelik om hulself aan mekaar te openbaar sodat dit wat in hulself geleë is getransformeer kan word tot hoër vlakke van lewe. Everett sien hierdie model as die “meester metafoor” wat meer relevant is vir die egalitêre huweliksmodel van ons tyd, wat op sy beurt die doelstellings van die bogenoemde drie modelle kan verlig.

Wanneer die negatiewe van die huwelik onder die loep geneem word, en veral ten opsigte van geweld in die huwelik, dan bly dit interessant dat hierdie negatiewe verhale nie werklik mense afskrik om in die huwelik tree nie. Daar is natuurlik die uitsondering, maar meesal dink mense dat dit met hulle huwelik anders gesteld sal wees. Murray (1988) verwys na die geweld in die huwelik wanneer sy navorsing doen oor skuilings vir mishandelde vroue. Hierdie vroue en talle ander word deur hul mans onderdruk, word soos 'n kind behandel en word dikwels nie toegelaat om 'n eie ontwikkeling van die self te beleef nie.

In die literatuur is baie teenstellende uitsprake wat gemaak word ten opsigte van die voordele van die huwelik en wie sodanig die meeste bevoordeel word – die man of die vrou. Prior (2001) wys daarop dat gesonde mense meer geneig is om in die huwelik te tree en dat om getroud te wees meer tot voordeel van die man is. Hierdie debat is egter nie voltooi nie, en daar is veel geskryf oor hierdie onderwerp, wat dikwels nie tot dieselfde konklusie kom nie. Simon (2002) kom tot die gevolgtrekking dat die huwelik tot voordeel van mans en vroue is. De Vaux (2002) voer 'n lewendige debat wanneer hy aanvoer dat getroude vroue gelukkiger is as enige ander vroue. In sy bespreking verwys hy ook na die publikasie van Jessica Bernard wat in 1970 tot die gevolgtrekking gekom het dat mans in die huwelik meer gelukkig is as die vrou, maar ten koste van die vrou. Van die voordele wat De Vaux (2002) noem ten opsigte van die huwelik is die volgende: betekenis, doel, identiteit, kameraadskap, om belangrik te wees vir iemand anders, iemand om voor te sorg, weet iemand is daar vir jou, 'n struktuur

om jou lewe te orden, 'n sin van behoort ensovoorts. Ek stem hiermee saam, maar baie van hierdie aspekte kan ook bevredig word deur vriende of familie in die afwesigheid van 'n lewensmaat. Die huwelik op sigself bied geen waarborg vir bogenoemde nie. Peter Hadfield (2002) verwys in sy artikel na Bernard en De Vaux se bevindinge en verwys na 'n studie tans in Australië wat daarop wys dat die huwelik beide man en vroue geestelik 'n hupstoot gee. Hy vra die interessante vraag: Was die bevindinge van Bernard foutief of was vroue werklik meer gelukkig en gesond binne die huwelik die afgelope 30 jaar? Wat het verander om hulle meer gelukkig te maak?

Gardyn en Paul (2001) skryf dat daar 'n studie in Amerika gedoen is met meer as 1 000 respondente (ouderdom 20 – 29 jaar) met betrekking tot hul siening van die huwelik. Die uitkoms blyk dat meer as 80% “dreamy-eyed” is oor die huwelik ten spyte van die hoë egskeidingsyfers. Hulle verweer hierteenoor is dat hulle eers sal saamwoon om seker te maak dat die huwelik 'n sukses is. Bonds-Raacke (2001) wys op die verwagtinge in die huwelik teenoor die realiteit, wat dikwels baie onbevredigend is ten opsigte van sosiale, finansiële, emosionele en persoonlike geluk. Sy verwys spesifiek na die aandag wat gegee behoort te word aan die media se aanbieding van romantiese liefde en die feit dat daar selde melding gemaak word van die feit dat dit 'n fase is wat verbygaan en dat die definisie van liefde 'n breër en dieper dimensie het. McCall (2001) skryf oor die verwagtinge in die huwelik in 'n artikel oor 'n sangeres wat haar ouers se ongelukkige huwelik uitbeeld in haar sang:

“Relationships are complicated, but most songs now tend to make everything sound so easy. If you’ve been there, you know it’s not easy at all.”

Ten spyte van die baie verhale van ongelukkigheid en pyn hunker mense steeds na die huwelik en bly dit steeds die norm.

4 BENAMINGE VIR DIE NOOIT-GETROUDE VROU SONDER KINDERS

Dell (2002:312) wys daarop dat daar geen tipiese nooit-getroude vrou bestaan nie – sommige nooit-getroude vroue is lesbiese vroue terwyl ander heteroseksuele vroue is wat alleen woon, of met ander vroue saam woon vir kameraadskap of om kostes te deel. Die nooit-getroude vrou is ’n vrou wat haarself ongetroud bevind in ’n kultuur waar die meeste vroue getroud is, of dit kan vroue wees wat bewustelik gekies het om ongetroud te bly in ’n gemeenskap wat dikwels onverdraagsaam is teenoor diegene wat nie konformeer tot die heersende norme en standaarde nie.

Die naam wat die meeste in die literatuur gebruik word is oujongnoui (“spinster”) en “never-married” wanneer daar na vroue verwys word wat nooit getroud is nie en ook nie kinders het nie. In die meer onlangse en populêre literatuur word die term “singles” gebruik. In die tydperk 1600 – 1700 was die terme wat gebruik is om nooit-getroudes te beskryf: marginaal, op die periferie, oujongnouiens, weggegooides, surplus, ekstras, op die rak en oortollig (Sharpe 1999).

Stavenuiter en Dorsman (1993:16) vind in hul studie in Nederland dat daar na nooit-getroudes verwys word as “oude vrijsters wat lang en mager, eenzaam, onaantrekkelijk, egoïstisch, humeurig, kwaadsprekend en gierig is”. Daar is ook na nooit-getroudes verwys as volwasse dogters of oude jonge jufferen. In Suid-Afrika is ’n doelbewuste poging tot wegbeweeg van die diskriminasie tussen getroud of ongetroud wees met die formele aanspreekvorm me in plaas van mevrou of mejuffrou.

5 STEMME UIT DIE ONDERSKEIE VERTREKKE VAN DIE HUIS VAN DIE NOOIT-GETROUDE

5.1 VERHALE VANUIT DIE GEMEENSAP EN DIE BREËR SAMELEWING

In 1913 reeds het Kate Cornell (Holmes:1998:68) in haar toespraak protes aangeteken teen die sosiale denke oor die nooit-getroude vrou. Die nooit-getroude vrou is gesien as ’n artikel wat vir niemand bruikbaar was nie, met ’n eensame, onvervulde en misrabele lewe. Hulle is gesien as vroue wat konstant wag vir die aanbod wat nooit kom nie en gedoem is tot ’n lewe van marginaliteit. Volgens die toespraak en pleidooi van Kate Cornell was die huwelik nie noodwendig ’n waarborg tot geluk nie.

In gesprekke met alleenlopers blyk dit dat een van die moeilikste dinge om te hanteer van hul alleenstatus die feit is dat daar op ’n uitnodiging pertinent die

versoek sal wees om 'n maat saam te bring. Die boodskap hier is dat jy as individu nie goed genoeg is nie, jy moet deel van 'n paar wees. Dit gebeur steeds daaglik in ons kultuur en samelewing. Rodwell (1985 :10) haal een van die vroue aan met wie sy 'n onderhoud gevoer het:

“What bugs me is what I call the Noah's Ark syndrome – where other couples assume everyone else has to be like them, going everywhere two by two. They see single women as a threat to them”.

Penman (1983:161) maak 'n verdere belangrike opmerking wanneer hy skryf:

“Our potential as people cannot be realized according to what others define as acting naturally; to do so is to constrain ourselves as people. Instead, we maximize the possibility of our potential when we act as agents of our own lives”.

Die nooit-getroude vrou word selde ernstig opgeneem – die snedige of, vir sommige, grappige opmerkings marginaliseer haar meer. Wanneer sy dan die pastor besoek en sy empatie nie haar ware gevoelens weerspieël nie, besef sy dat hy haar ook nie ernstig opneem nie (Bons-Storm 1996:19). Omdat sensitiewe vroue baie gou agterkom dat hulle nie ernstig opgeneem word nie, sal hulle dikwels antwoorde verskaf of hulle stories so aanpas dat hulle bloot antwoord wat gevra is. Om verleentheid en frustrasie te voorkom praat sy die taal van die pastor. Dreyer

(1994: 55) verwys daarna dat geslagsongelykheid nog altyd die norm was, maar dat dit moreel onaanvaarbaar geword het. Dit wil egter nie sê dat dit nie steeds lewendig gehou word nie, veral in terloopse opmerkings, wanneer daar tussen die “manne” gepraat word en soms ook wanneer vroue na hul nooit-getroude geslagsgenote verwys met ’n “jy weet mos”-knipoog.

Vroue word geleer om mans na hulle toe aan te trek. Mans is dan die objekte van hierdie aantrekking. Vroue bestee geld aan grimering, hare, naels, diëte ensovoorts om aantreklik te bly vir mans. Die sosio-kulturele narratief verklaar ook dat dit al hoe moeiliker sal word, maar jy as vrou sal volhard in hierdie poging, want ouer vroue is nie aantreklik nie. Vroue word gesosialiseer om begeerlike objekte te wees.

Vroue moet hul identiteit vind in ander se identiteit, behoeftes en belange – indien sy ’n gesonde eiewaarde het of bogenoemde sosio-kulturele narratief bevraagteken, word sy as selfsugtig beskou. In ’n baie onlangse gesprek met ’n nooit-getroude vrou wat baie suksesvol is in die besigheidswêreld, maak sy melding van die feit dat mans deesdae na suksesvolle, sterk vroue verwys as “dangerous women”.

Ons programmeer ons dogters om tipiese vroue en moeders te wees, en wanneer die besef deurdring dat hierdie vrou dalk nie in die uitgekapte rol inpas nie, sit ons met die hande in die hare. Vroue is dikwels self in ’n tweestryd met wat sy ervaar en wat sy veronderstel is om te ervaar (Gordon 2003). Volgens Anderson en Stewart (1994:37) het haar studies gelei tot die interessante gevolgtrekking deur die

persone met wie sy onderhoude gevoer het dat nooit-getroude vroue hulself moet ondersoek vir tekens van onbewuste vooroordele teenoor hulself. Hulle het waarskynlik van die kulturele mites geïnternaliseer en hulself so kwesbaar gelaat omdat hul leefstyl nie die kulturele ideaal is nie.

Die boodskap dat die nooit-getroude nie aanvaarbaar is nie, word nie net deur buitelanders gegee nie, maar ook deur diegene wat die nooit-getroude liefhet (Britton 1982:3). Dikwels sal ouers na hul nooit-getroude dogter, wat waarskynlik 'n professionele vrou is en haar plek volstaan, verwys as “ons kind wat mos nog nie getroud is nie”. Op hierdie wyse ervaar die vrou dat sy nie goed genoeg is nie, en dat sy nie voldoen aan die vereistes waaraan haar broers en susters waarskynlik so goed voldoen nie. Vir baie nooit-getroude vroue is die gedagte voorop dat hulle hul ma teleurgestel het deur nie te trou nie (Fraser 2001:124). Emosionele welstand word toegeskryf aan die teenwoordigheid van 'n lewensmaat, want dit fasiliteer sosiale interaksie (Dykstra 1995:S321).

Wanneer 'n getroude vrou stres ervaar of openbaar dat sy moeite het om die eise van die dag te hanteer, sal daar bloot simpatiek verklaar word dat sy baie hooi op haar vurk het, maar die nooit-getroude sal onmiddellik met 'n opgetrekte wenkbrou bejeën word, met die gedagte dat sy waarskynlik net 'n “gefrustreerde oujongvrou” is.

Rodwell (1985) publiseer 'n boekie: "The single woman's survival guide" met verskeie afdelings naamlik: huis, werk, seks, mans, die reg, winkels, geld, kinders, vakansie, sekuriteit ensovoorts met kontakadresse by elk. Dit was waarskynlik baie bruikbaar, maar wat ek interessant vind is dat dit nie ook vir mans geskryf word nie. Dit blyk op die agterblad van hierdie boekie dat daar ook ander oorlewingsboeke geskryf is vir ander terreine van die lewe – spesifiek vir die vrou.

'n Baie sterk diskoers is dat die vrou met haar eie gesin die enigste vervulde ideale staat is vir 'n vrou. Trou en kinders hê behoort elke vrou se droom te wees. Om kinders te baar is die vrou se hoogste roeping. Goeie vroue is onselfsugtig en stel nie haar eie behoeftes eerste nie. In teenstelling hiermee lees ek in Tauber (2001:8) "today's unmarried woman is defined more by her career and her friendships than she is by her quest for the ideal man". Dit is belangrik dat ons in gedagte sal hou dat kulture verskil rondom die ideaal van vrou-wees. Uit 'n klasbespreking blyk dit dat om 'n kind te hê in sommige van die Afrika-kulture die hoogste vorm van selfverwesenliking is, en nie noodwendig om te trou nie. Ek het persoonlik 'n jong swart meisie ontmoet wat baie trots was om haarself voor te stel as nie-getroud met 'n kind – "and I thank God for my child, because through that He showed me that I was truly a woman".

Smith (1951:92) verwys in sy navorsing na die skrywe van Mary Lovemore se boek wat in die laaste helfte van die negentiende eeu geskryf is. Sy trek erg te velde teen die gebruik van die woord "surplus" wanneer daar van nooit-getroudes gepraat

word. Sy spreek haar ook sterk uit teen die sosiale kommentaar en druk op nooit-getroudes om te trou en so bruikbaar en van waarde te wees. Haar pleidooi is dat 'n vrou se waarde behoort te lê in wie sy is, en nie of sy getroud is of nie. Sy behoort alleen te kan staan sonder om haar vroulike aard te verloor.

Peterson (1981:26) wys daarop dat die jonger generasie vroue se houdings (“attitudes”) verander het jeens wat bereik behoort te word en hoe dit bereik behoort te word. Jong vroue het 'n behoefte om hul eie identiteit te vind, om hulself uit te leef en om selfvervulling te ervaar. Die huwelik word dus deur sommige in 'n nuwe lig gesien, en het nie meer dieselfde betekenis as wat dit vir hul moeders gehad het nie.

Ek wil graag van hierdie gedeelte gebruik maak om 'n baie interessante gedagte van Penman (1983:29) te gebruik om die mag van sosiale diskoerse bloot te lê. Volgens Penman is daar steeds 'n statusverskil tussen man en vrou. Die argument is nie of die man en vrou verskil nie, maar hoe die gemeenskap hierdie verskille sien en in stand hou. Dit is belangrik vir my dat ons verstaan hoe die vrou haarself sien, en hoe sy hierby uitkom. Wanneer ek myself ontdek sien ek ander mense as die “Ander”. Wanneer twee groepe dieselfde status het, sal hulle hulself sien as die “Ander” ten opsigte van mekaar. Hierdie konsep (Penman verwys na wederkerigheid) bestaan egter nie tussen groepe mans en vroue nie. Die man se ervaring van die wêreld word gesien as bepalend. Ons praat van 'n skrywer bedoelende 'n man, maar dikwels word daar in die Engelse taal veral verwys na 'n “woman writer”. In Afrikaans het ons die maklike term skryfster.

'n Vrou word maklik beskuldig dat sy dink soos 'n vrou, maar so 'n beskuldiging bestaan nie vir 'n man nie. Penman (1983:30) wys daarop dat die wyse waarop vroue in die minderwaardige posisie geplaas is teenoor mans ook dieselfde proses is waarvolgens alleenvroue ondergeskik is aan getroude vroue. Soos mans die “definers” of bepalers is vir vroue, so is die getroude persone die bepalers van die realiteit van nooit-getroudes. Die nooit-getroude word gedefinieer in terme van wat sy ontbreek. 'n Vrou word dus gedefinieer in terme van 'n man of dan die afwesigheid van 'n man. Die vrou word as minderwaardig tot die man gesien en die opinie met betrekking tot die psigologiese aard van vroue – dat die vroulike persoonlikheid deur die natuur bestem is vir huishoudelike take en dat dit net deur die huwelik en moederskap is dat 'n vrou vervulling kan ontvang - word steeds in stand gehou.

Die sosiale oortuigings oor vroue en hul rol in die gemeenskap bevind die nooit-getroude vrou as ongeskik op grond van die volgende: Sy was nie bevoorreg om gekies te word deur 'n man nie, daarom het sy nie status nie. Sy gee nie deur haar vroulike plig onbetaalde dienste aan haar man of dan die gemeenskap nie, en daarom het sy nie waarde nie. Sy vervul nie haar biologiese doel om babas te kry nie, daarom moet sy ongesond wees. Kortom, sy pas nie in nie, en weer eens – daar moet iets verkeerd wees!

5.1.1 MITES RONDOM DIE NOOIT-GETROUDE VROU

Anderson (1994:15) wys daarop dat die kulturele veronderstellings van nooit-getroude vroue eintlik kulturele mites is. Volgens die mites is nooit-getroude vroue misrabel, depressief en desperaat. 'n Paar voorbeelde van mites rondom die nooit-getroude vrou is die volgende:

- Die gesin soos dit tradisioneel gedefinieer word, is die enigste gesonde, bevredigende, ideale staat waarbinne 'n vrou kan leef.
- Om te trou is en behoort elke vrou se droom te wees.
- Om kinders te hê is elke vrou se hoogste roeping.
- 'n Goeie vrou is 'n vrou wat haar eie behoeftes altyd tweede stel.
- 'n Vrou moet 'n man in haar lewe hê om gelukkig te wees. Hierdie gedagte word oorgedra van geslag tot geslag en ons dogters (in graad sewe) wat nie 'n maat vir Valentydsdag het nie, verval in 'n depressie. Vroue moet hulself bevry van hierdie gedagte dat dit net vroue met probleme is wat alleen is.
- Alleenvroue lei eensame, neerdrukkende en onvolledige lewens (Anderson 1994:64).
- Alle vroue is desperaat om te trou want trou is die enigste ware geleentheid om gelukkig te wees en sekuriteit te hê.
- Om nooit-getroud te wees beteken onomwonde eensaamheid (Anderson 1994:283). Hierdie mite het baie vroue al in ongelukkige huwelike ingedryf.

Hierdie mites word binne die kultuur of gemeenskap gevorm en word later aanvaar as die waarheid. Mense hou dit in stand en lewendig deur dit daaglik aan mekaar te bevestig.

Wat gaan hierdie siening van die nooit-getroude vrou verander? Volgens Penman en Stolk (1983:65) kan die toenemende bewustheid van sommige getroude vroue dat die rol waarbinne hulle hulself bevind nie langer genoegsaam is nie, en dat ander moontlikhede dalk ook bevrediging of vervulling kan bied, 'n verandering bring. Dit is interessant dat sy daarop wys dat vroue as sodanig nie nooit-getroude vroue in so 'n negatiewe lig sien as wat getroude mans nooit-getroude vroue bejeën nie. Ook in hierdie opsig sou die sosiale mitologie moet verander.

5.2 STEMME UIT DIE GESKIEDENIS

“... all that (a woman) may wish to have, all that she may wish to do, must come through a single channel and a single choice. Wealth, power, social distinction, fame – not only these, but home and happiness, reputation, ease and pleasure, her bread and butter - all must come to her through a small gold ring” Charlotte Perkins Gilman (Anderson 1994:50).

Nooit-getroudes was vir honderde jare onder geweldige druk om te trou. Hulle was as sodanig boos beskou dat hulle in die jare 1600 en 1700 blootgestel was aan overte geweld. In Engeland is nooit-getroude vroue bo 40 aangekla van heksery

en selfs met die dood gestraf (Anderson 1994:51). In Smith (1951) se boek blyk dit dat die ongetroude dogter 'n dilemma vir die pa en gesin was. Rabbi Joshua beveel aan dat 'n vrou aan 'n vrygemaakte slaaf gegee word indien sy na puberteit nog nie 'n man gehad het nie. 'n Baie interessante artikel van Holmes (1998) wys op die verskillende debatte wat in koerante gevoer is in Australië in 1900. 'n Bepaalde groepering het gevoel dat die huwelik gevaar loop om minder populêr te wees en het op 'n doelbewuste wyse gepoog om die huwelik te promoveer. Hulle het daarop gewys dat die huwelik 'n tuiste bied, dat die volk se geluk daarop gebou word ensovoorts. In hierdie tyd maak die feministiese beweging opgang en die nooit-getroude of alleenloper bied vir die feministe 'n alternatiewe identiteit. Hulle het hierdeur liggaamlike outonomie en onafhanklikheid. Dit word 'n keuse wat beoefen is vir baie nooit-getroudes, en is nie bloot 'n staat van jammerlike voortbestaan nie. Vir diegene wat dit teenstaan, is die getroude staat die “natuurlike” staat en die nooit-getroude word 'n steurende, bedreigende figuur. Vir Holmes (1998) gaan dit nie soseer om die redes waarom vroue nie trou nie, maar die verskillende betekenis wat toegeskryf word aan vroue wat vir een of ander rede nooit-getroud is.

In Brittanje was daar na die oorlog meer vroue as mans en daar was 'n probleem ondervind met die “superfluus” (oortollige vroue), wat verwys na die nooit-getroudes. Dit het veral sterk na vore gekom in 'n kinderkaartspeletjie waar daar 'n pa, ma, seun en dogter was en dan natuurlik die “Old Maid” van wie daar ten alle koste ontslae geraak moes word, want met haar in jou hand kon sy jou die spel kos

(Storkey 2001:3). Op hierdie wyse was kinders van kleins af geleer dat “old maids” nie ’n gesogte situasie is om jouself in te bevind nie.

Die ongetroude middelklasvrou was ’n las. Indien sy van die werkersklas was, kon sy in ’n fabriek gaan werk, of as huiswerker in iemand se huis. Was sy egter vanuit ’n hoër klas was sy ’n las vir die pa, oom of broer. Die ander uitweg was om haar weg te stuur as goewernante, of selfs om haar aan te moedig om nuwe godsdienstige ordes te ondersoek (Storkey 2001:3).

Ek het tydens my soektog na literatuur op die treffende verhaal van Hester Pinney afgekom wat het in die jare 1658-1740 in Engeland geleef het. In hierdie tyd is die lewe van die nooit-getroude as volg gesien:

“Spinsterhood condemned one to a lifetime of peripheral existence, it was a functionless role played out at the margins of other people’s lives without even that minimal *raison d’etre* – the possibility of bearing children – which was supposed to comfort and sustain married women. For a woman, the single life was hardly an alternative lifestyle to marriage but rather a despised condition which both the woman and her family sought to avoid” (Sharpe 1999:210).

Die Pinneys was kantvervaardigers en die inligting kom uit goed bewaarde dagboeke. Nooit-getroudes moes bymekaar woon, en nooit alleen nie. Diegene

wat 'n beroep beoefen het was die uitsondering, en selfs dan was hulle nooit vry van die patriargale mag nie. In die vroeë 1900's het die feministe die staat van nooit-getroud begin voorhou as 'n aanloklike staat - vry van die fisiese, finansiële en emosionele bande van die huwelik. Die woorde wat in hierdie tyd gebruik is om nooit-getroudes te beskryf, was marginaal, op die periferie, oujongnooiens, weggegooides, surplus, ekstras, op die rak, oortollig ensovoorts. Dit blyk dat in hierdie tydperk die vrees rondom die nooit-getroude geleë was in haar seksualiteit wat nie beheer of behoue was binne die huwelik nie en dit het 'n bedreiging ingehou vir die ordelike samelewing. Die kerkvaders het oënskynlik hierdie siening gedeel (Storkey 2001:85).

Stavenuiter en Dorsman (1993:14) doen 'n studie oor die nooit-getroudes in Nederland in bepaalde woonbuurte in die negentiende eeu. Deur hul slegte finansiële posisie is die meeste van hierdie vroue gedwing om by familie te woon. Wanneer sy liefdadigheid bedryf en ander versorg, kon sy as 'n nuttige lid van die samelewing beskou word.

Nooit-getroude vroue wat omsien na hul ouers word dikwels oor die hoof gesien. Die lewe van hierdie vroue word gesien as hartseer en onvervuld. In hierdie diskoers is die nooit-getroude beide slagoffer en martelaar. Sy word egter nie as 'n bedreiging gesien nie. Dit is beskou as die enigste aanvaarbare rol (Holmes 1998:68). Die diskoers hier is dat alle vroue die begeerte en gawe het om 'n helpende hand uit te steek. Ek aanvaar dit, maar is en behoort dit nie ook die

begeerte en gawe van mans, of dan van die mens as sodanig te wees nie? Verpleging en onderwys was die twee beroepe waar 'n vrou ook tot baie onlangs nog haar vroulikheid volgens die diskoers van die tyd kon uitleef.

Penman en Stolk (1983:38) wys daarop dat gedurende die Victoriaanse en Edwardiaanse tyd die mees algemene karaktertrek van 'n "old maid" teenoor die "young maids" was dat hulle nog beskikbaar was vir die huwelik. Die "old maid" is gesien as gepreokkupeer met die daaglikse roetine van die huis, toegewy aan 'n hond of 'n kat.

Hoyle (1996) verwys in haar artikel dat vroue wat in die negentiende eeu aansoek gedoen het om as sendelinge opgelei te word, weggewys is met die vermaning om liever 'n man te soek en dan weer aansoek te doen. Wanneer die korrespondensie van hierdie vroue gelees word is daar een boodskap wat baie sterk na vore tree: "If I can only be useful". Hierdie versugting na 'n betekenisvolle lewe word steeds deurgaans gevind in gesprekke met nooit-getroudes.

5.3 STEMME IN DIE MEDIA OOR DIE NOOIT-GETROUDE VROU

5.3.1 HUIDIGE TENDENSE

In die media word nooit-getroude vroue op verskillende wyses voorgestel. Dit wissel van die patetiese, bejammeringswaardige tot die welvarende, suksesvolle sakevrou.

Films en TV-programme stel die alleenvrou en dikwels die nooit-getroude vrou voor as die patetiese oorblyfsels van die huweliksmark (Anderson 1994:14). Hier kan verwys word na die baie populêre 7de Laan waar Hildatjie voorgestel word as die tipiese nooit-getroude. Die temas wissel van: “hoe kry ek hom om ’n ‘commitment’ te maak”, tot die alleenvroue-angs in boeke soos “Bridget Jones’s diary”. Arnst (1998) verwys na “Bridget Jones’s diary” deur Helen Fielding, wat aanvanklik as ’n koerantkolom in die Independent begin is, en later ook in die Daily Telegraph. Die boek word ’n blitsverkoper en ’n rolprent is in Augustus 2001 vervaardig. Bridget word gesien as ongeorganiseerd, onseker, obsessief oor haar gewig en iemand vanuit ’n probleemgesin. Hoekom is “Bridget Jones’s diary” so gewild as ’n koerantitem? Bevestig dit vir ’n sekere groep dat wat hulle van nooit-getroudes gedink het eintlik waar is? Anderson (1994:67) wys daarop dat geskeide vroue nie so patologies voorgestel word soos nooit-getroude vroue in die media nie.

Volgens een van die stemme in Business Week (Arnst 1998:27) is dit die eeu van die nooit-getroude vrou. Hulle koop huise, ry luukse motors, maak aangename kinders groot, en beklee invloedryke posisies. Wanneer ons die televisiereekse en films van nader beskou is dit duidelik dat die nooit-getroude vrou verder ook soms voorgestel word as die welvarende vrou wat alles kan koop wat haar hart begeer. Die werk is belangrik, maar hulle is nie baie ambisieus nie. Hulle het baie selfvertroue in terme van hul voorkoms, dra ontwerpersklere en die leser van hierdie soort boek en kyker van hierdie soort film is veronderstel om die handelsname te ken. Sy word weergegee as ’n vrou wat die leefstyl deel van die

kykers. Mans word ook dikwels beskryf as objekte van begeerte – reg vir verbruik, soos al die ander dinge wat sy koop.

Rodwell (1985:7) maak in haar publikasie die stelling dat om alleen te wees nie meer beteken om “uit” te wees nie, “being single is even, somehow, considered smart. Today the label implies glamour rather than the stigma of spinsterhood.” Dit is egter nie my belewenis nie, die sosiale diskoers van die “oujongnoui” is in ons land in elk geval nog te sterk. Daar word byna nooit na ’n nooit-getroude verwys sonder om pertinent te verwys na haar ongetroude status nie - dit word feitlik direk na haar naam uitgespreek. ’n Onlangse voorbeeld wat ek gehoor het: “so en so het my gevra om haar tuin uit te lê, sy is ’n oujongnoui wat nou vir haar ’n huis laat bou het”.

Die opmerking wat Deborah Philips (2001:238) maak is dat in hierdie soort fiksie rondom die nooit-getroude die witroktroue “ultimately unchallenged” bly. In die agtergrond van hierdie mediadiskoers bly die uiteindelijke prys steeds die man en die huwelik. Sarah Blustein (2002:58) verdedig die beëindiging van die Ally McBeal-televisiereeks toe Time-tydskrif skryf dat mense moeg geword het van die populêre kultuur wat volwasse vroue uitbeeld as “frazzled, self-absorbed girls”.

Die film “Things you can tell by the way she looks” was vir my persoonlik baie vernederend vir die alleenlopervrou. Die film handel oor vier ongetroude vroue - sommige was getroud en ander is nooit-getroud. Die film beeld by al vier uit dat

hulle soekend is na 'n man en eintlik as halwe mense voorgestel word. Die mees ontstellende vir my was toe die een suster aan haar blinde sussie 'n voëltjie present gegee het. Terwyl die voëltjie pragtig sing, wonder die blinde suster hardop of dit 'n mannetjie of 'n wyfie is. Die suster antwoord dat dit 'n mannetjie is waarop die blinde suster vra hoe sy dit weet. Haar antwoord is: "only the males sing". Dit was vir my aangrypend van die uitbeelding van die verskillende verhale – "only the males sing" en die vroue wag vir die mans om ook in hulle lewe te kom sing.

5.3.2 VROEËRE TENDENSE

Holmes (1998) wys daarop dat nooit-getroude vroue of ongetroude vroue vroeg in die vorige eeu in die media uitgebeeld is as vroue wat daarop uit was om 'n fortuin te maak en hulle strikke vir mans gestel het. Wanneer hulle geleerdheid gehad het, was hierdie vroue nog meer onwillig om hulself in ongelyke huwelike te bevind. Nooit-getroude vroue is ook voorgestel as so beskikbaar dat mans hulle vanaf 'n skinkbord kon kies. Hierdie voorstellings of diskoerse dien bloot om hierdie vroue verder te marginaliseer en versterk die sentraliteit, waardigheid en natuurlikheid van die huwelik van die vroue met 'n ondergeskikte rol daarbinne.

Hierteenoor het daar wel stemme opgegaan vir 'n ander denkrigting, hoewel dit baie beperk was. Claire Luce, lid van die Amerikaanse Kongres, het 'n toneelstuk in die vyftigerjare geskryf waar sy die getroude vroue aanspreek met die volgende woorde: "Womanhood comes in advance of wifhood and motherhood, and rises

above it, and the woman who lives up to a noble ideal of womanhood cannot make her life a failure, although she may be no man's wife and no child's mother" (Smith 1951:86).

5.4 DIE VERHAAL VAN DIE FEMINISTE RONDON DIE NOOIT-GETROUDE VROU

Ek sien dit nie as my taak binne die raamwerk van hierdie verhandeling om die feministiese beweging of benadering in diepte te ondersoek nie. Ek wys egter na die rol wat die feminisme gespeel het in die verandering van die diskoers rondom die nooit-getroude vrou.

Omdat godsdiens dinamies is en in die teologie ook vroe gevra is rondom mense wat onderdruk word, het die feministiese teologie ontstaan vanuit die Vrouebeweging van die 1960's. Een van die hoof oogmerke van die feministiese teologie volgens Marie-Henry Keane (1998:122) is om die wanbalans reg te stel deur na die lewe te kyk op 'n nuwe manier sodat vroue se ervaring en belewenis ernstig opgeneem sal word.

Die feministiese teologie kan onder andere ook gesien word as 'n beweging wat gekant is teen die misbruik van godsdiens wat soms sy outoriteit gebruik om volle menslikheid en waardigheid aan vroue toe te ken (Storkey 2001:107, Kolbenschlag 1987). Francis Klopper (1996) maak die interessante uitspraak dat sy die feminisme

op 'n post-moderne wyse die gemaklikste vind om te pleit teen die marginalisasie van die vrou. Om 'n vrou te wees in 'n manswêreld sonder om soos 'n man te word.

Dit gaan vir haar nie daaroor om die mag en dominansie van die man oor te neem nie, maar eerder 'n diffusie van hierdie mag (Klopper 1996:51). Die bydrae wat die feministe gemaak het rondom die bewusmaking van sosiale diskoerse wat vroue marginaliseer, is beduidend.

Ongetroud wees word 'n alternatief vir die huwelik teenoor die siening dat nooit-getroud wees 'n staat is van onnatuurlike alleenheid en ongelukkigheid (Holmes 1998). Die feministe se visie van 'n identiteit vir vroue onafhanklik van die huwelik was om aan te toon dat daar toenemend geleenthede is om 'n nuwe identiteit te vestig. Vir die feministe word die nooit-getroude vrou wat as manlik, lelik en onaanvaarbaar uitgemaak word eerder die vrou vir wie geen man goed genoeg is nie, en wat nie haar intelligensie of liggaamlike outonomie sal prysgee nie. Dit is die ekstreme siening – my pleidooi is vir 'n nuwe diskoers. 'n Diskoers van 'n alternatiewe leefwyse, wat ook respek afdwing.

5.5 DIE STEM VAN DIE KERK EN DIE VAN DIE NOOIT-GETROUDE VROU

WANNEER HULLE OOR MEKAAR PRAAT

“The life of the soul is thus seen as having largely to do with the self’s struggle with the conferred identity of the self’s historical social context and the claiming of that identity conferred upon the self by virtue of its participation in the coming Kingdom” (Gerkin 1984:100).

5.5.1 HOE SIEN DIE NOOIT-GETROUDE HAARSELF VOOR GOD

Wanneer hier verwys word na die vrou impliseer dit nie noodwendig die nooit-getroude vrou nie, want die nooit-getroude vrou is in die eerste plek vrou en in die tweede plek lê haar identiteit in haar huwelikstatus. Veral wanneer dit die heersende sosiale diskoers of kulturele narratief van die tyd is. Die verwysing na vrou kan dus ook verwys na vroue in die algemeen.

Dreyer (1998a:626) wys daarop dat vroue verskeie interpretasies rondom hul eie beeld kan hê. Dit wissel van die ekstreme skrifbeskouing dat die Bybel min te sê het vir die vrou en die manlike hiërargie God se wil is, teenoor die radikale siening dat die vrou alles wat goed is verteenwoordig. Die patriargale tradisie kan ook gesien word as histories en nie sodanig teologies nie. Verder is daar die ekstreme siening dat vroue superieur is en dat alle mense vennote en gelykes is wat die taak gesamentlik kan verrig en dat vroue veral deur maghebbers en onderdrukkers gedomineer word.

Hoewel die vrou in die Ou Testament uitgemaak is as die moeilikheidmaker en die swakkere geslag, en die rede dat die mensdom tot 'n val gekom het, is daar geen verwysing in die Nuwe Testament deur Jesus wat negatief verwys na vroue nie. Jesus het dit duidelik gestel dat die Christelike gemeenskap vry moet wees van dominansie van enige aard. Hy maak dit moontlik vir vroue om deel te neem aan die leierskap in die kerk. Origenes skryf egter vir Phoebe af tot die assistent van

Paulus en sedertdien is vroue vir baie jare gesien as assistente tot die manlike leiers (Keane 1998:127).

Vir die nooit-getroude vrou sonder kinders is die skrywe in 1 Tim 2:11-15 ontstellend. Sy sal haar redding vind in onder andere moederskap as gevolg van haar rol in die verleiding van Adam. Selfs Luther ondersteun hierdie gedagte in sy interpretasie van die teks. Die boodskap van hierdie gedeelte is die sogenaamde “swyggebod” wat onlangs eers opgehef is in die NG Kerk. Tog is dit steeds geldig en lewendig in die Gereformeerde Kerk. Die uitwerking van hierdie gebod is egter steeds met ons – dit leef steeds in mense se harte dat vroue ook voor God hul plek moet ken (Jacobs 2002:112).

Dit wat as aanvaarbare gedrag of as verwagting van die vrou dien – naamlik dat sy moet trou en kinders hê - bring mee dat die vrou wat nie hieraan voldoen nie, in stilte verval. Wanneer sy verleë voel omdat sy nie hierdie doel bereik het nie (in hierdie geval om te trou) is stilte die enigste uitweg (Bons-Storm 1996:18). Hou in gedagte dat die sosiale diskoers wat heers impliseer dat dit God se plan vir vroue se lewens is om te trou en kinders te hê. Dogters word grootgemaak om te trou. Hoeveel ouers kyk na hulle dogtertjie en neem doelbewus ’n besluit dat hierdie kind ook toegerus en voorberei moet word indien sy dalk eendag nie trou nie.

Die Godsbeeld van mense hang nou saam met hul eie identiteit (Dreyer 1998b: 545). Die vrou se plek in die kerk is nog nie die van 'n volle vennootskap nie. Aan die een kant glo vroue dat hulle ten volle deur God aanvaar word, tog is dit nie wat hulle daagliks ervaar nie. Sommige mans vind dit moeilik om van God in vroulike aanspreekvorm te praat, tog is daar talle vroue wat hierdie behoefte het – dit duidelik op 'n behoefte aan identiteit. Waarom sukkel vroue in die kerkraad om hul plek te vind? Sy is die voorsitter van die kommissie, maar sy hou ook somer die notule, want sy is die enigste vrou op die kommissie – dit is as daar werklik nie 'n man gevind kon word om die taak van voorsitter te verrig nie. Dell (2002:311) skryf dat sy as 'n vrou in die amp beide die geleentheid en die uitdagings sien vir Christene as individue en die kerk om te streef na 'n "... complete, unconditional communion with single women and men of all ages and circumstances".

5.5.2 DIE VROU EN DIE MANLIKE PASTOR

Die nooit-getroude vrou wat 'n manlike pastor besoek voel reeds blootgestel, want hy bly 'n man en sy 'n vrou. Wanneer sy dan haar diepste emosies en belewing met hom deel, is dit moeilik om nie in die versoeking te kom om in die kulturele diskoers te verval om te dink dat die oplossing vir hierdie vrou sou wees om 'n man in haar lewe te hê nie. Wanneer 'n nooit-getroude vrou 'n pastor nader vir terapie, is daar onmiddellik 'n ongemak, want die vrou en die pastor het reeds die klein stemmetjie van die sosiale diskoers gehoor: "het sy nie dalk 'n besondere gevoel vir die man nie?" Dit is ook nie werklik sosiaal aanvaarbaar dat pastors lang ure

in terapie met vroue deurbring nie. Ek het persoonlik met 'n pastor 'n gesprek gehad wat met groot oortuiging en erns vir my vertel het dat hy nooit 'n vrou alleen spreek nie, sy vrou vergesel hom altyd.

Dit sou onbillik wees om te dink dat net vroue unieke behoeftes het om te praat oor hulle nooit-getroude status. Nooit-getroude mans het ook bepaalde verhale om te vertel rondom hul nooit-getroude belewenis. Daar is egter verskille as gevolg van die stories van die samelewing waarvan hulle deel is. Volgens Bons-Storm (1996:27) vra vroue dat hul behoeftes binne die gemeenskap van gelowiges aangespreek sal word en dat sy nie juis hier verder gemarginaliseer sal word nie. Hoe dikwels hoor ons nie die woorde nie: “dit is die eerste keer dat ek hieroor met iemand praat”. Bons-Storm (1996:31) verwys hierna as die “verskriklike stilte in die geloofsgemeenskap”. Ek wil hier verwys na 'n geleentheid toe ek 'n verbatim van my mede-terapeut voorgelees het in 'n klein groepbyeenkoms van my mede-studente wat op daardie tydstip slegs mans was. Die stilte wat gevolg het nadat ek die verbatimvoorlesing voltooi het, en die versigtige uitsprake “ek het nog nooit so daaraan gedink nie” het my gevul met deernis vir my manlike mede-studente omdat ek beseft het dat dit nie 'n blote moedswilligheid is nie, maar dat hulle net soos die nooit-getroude vrou vasgevang is in bepaalde denkpatrone en diskoerse.

Volgens Bons-Storm (1996:35) is dit baie moeilik om oor geslag heen empatie te hê.

Sylvia (’n vrou met wie Bons-Storm ’n gesprek gevoer het) word aan die woord gestel:

“I have always, up till now, experienced my life as a problem. The particular nature of the problem was not clear to me, nor confined to one area of my life. I could not tell anyone my problem, because I did not have the words. There were only men’s words, scientific words, to talk about me and my problem, and those words were not right; they did not fit my experiences and feelings. The pastors I met before used words I heard when I was small from people such as my father, the teachers at school, the ministers in church, and those in religious education. These words gave me a certain fixed image of God: as far and rather distant. One could hear God’s word via the Bible: big solemn words, words from a man’s world. One could never see God, or feel him. God preferred men. He only loved women when they were chaste and got married when they grew up. God was a God of married women, a God who only accepted them in their roles of proper housewives and mothers” (Bons-Storm 1996:38).

Dreyer (1994:67) maak ’n besondere sterk uitspraak wanneer sy skryf dat “pastoraat met vroue neem nie die unieke probleme waarop die vrou stuit vanweë haar sosialisering in hierdie kultuur in ag nie”. Ek stem met haar saam dat ons die unieke problematiek van vroue in die kerk nie sal begryp solank ons die vrou sien as deel van die “susters” wat agter die koektafel staan nie. Die pastor en die geloofsgemeenskap sal op reis moet gaan met die vroue in die gemeente. Hulle moet ontdek word en ruimte gegee word om hul stemme te laat hoor - hul stemme ten opsigte van wie hulle is, wat hulle behoeftes is, hoe hulle hulself sien, watter rolle hulle wil vertolk en hoe hulle die heersende sosiale diskoerse beleef.

Volgens Dell (2992:323) is die grootste struikelblok vir die kerk teenoor die nooit-getroude (of sy sodanig gekies het om nie te trou nie, of nooit-getroud is sonder dat dit haar besluit is) uitgediende stereotipes wat toegedig word aan nooit-getroudes deur ander individue, die gemeenskap en die kerk. Vir Landman (1998:139) lê die antwoord met betrekking tot die toekoms van godsdiens vir vroue nie noodwendig opgesluit in die opleiding van vroue pastors nie, maar vroue moet geleer word om 'n nuwe soort "God-talk" aan te leer. Hierdie "God-talk" is om die God te ontdek wat nie mense straf wat die stereotipes van die gemeenskap uitdaag wanneer dit kom by gedrag en rolle wat aan vroue toegeskryf en voorgeskryf word nie.

5.5.3 GOD AS MAAT VIR DIE NOOIT-GETROUDE VROU?

Gini Andrews (1972) begelei die nooit-getroude of alleenvrou op 'n "moderne" en humoristiese wyse tot die persepsie dat God die plek kan vul van 'n maat en dat Sy liefde altyd daar is. Sy ontken egter nie die behoefte na 'n maat nie, maar glo dat God hierdie leemte kan vul.

Andrews (1972:157) wys daarop dat dit moontlik soos 'n ontvlugtingsmetode kan klink, maar volgens haar is die verhouding met God 'n verhouding wat totale bevrediging bied. Sy sluit ook nie die moontlikheid uit dat daar wel 'n man kan verskyn nie, maar sy beveel aan dat die verhouding met Christus in die tussentyd top prioriteit moet wees. Met hierdie gedagte per se is daar sekerlik nie fout te vind nie, maar sou dit ook as oplossing aangebied kon word vir die nooit-getroude man?

5.6 VERHALE WAT NOOIT-GETROUDES VAN HULSELF VERTEL, EN VERHALE WAT OOR EN VAN NOOIT-GETROUDES VERTEL WORD

Fraser (2002) skryf in haar boek dat sy 100 vroue ondervra het oor hul ongetroude status en haar konklusie is dat dit 'n emosionele ervaring is vir vroue om hieroor te praat. Dit is makliker om te swyg as om oor die fasette van nooit-getroud wees te praat, want deur daaroor te praat is om in die openbaar te erken dat sy anders is en nie inpas by die voorgestelde sosiale voorskrifte nie. Die konklusie waartoe sy gekom het is dat baie van hierdie vroue voel dat dit beter is om 'n swak huwelik te hê as om nooit te trou nie. Dit het my persoonlik baie ontstel, want wat dit vir my sê is dat die nooit-getroude vrou so 'n swak ontwikkelde identiteit het, dat die eensaamheid en isolasie so groot is, of dat dit sosiaal so onaanvaarbaar en onuithoudbaar is dat sy liever in 'n swak huwelik sal tree as om alleen te wees. Is die alleenloper so onaanvaarbaar en minder "heel" as 'n getroude vrou? Fraser (2002) kom egter ook tot die konklusie dat daar werklik vroue is wat 'n legitieme keuse maak om nie te trou nie. 'n Interessante vraag wat deurentyd gevra, is: "Waar is die mans en hoekom is hulle nie soos ons wil hê hulle moet wees nie?"

5.6.1 ONAFHANKLIKHEID

Volgens Anderson (1994:35) is een van die dinge wat uitstaan vir die nooit-getroude vrou die feit dat sy klein daaglikse keuses kan maak en wanneer dit bymekaar gevoeg word lei dit tot 'n gevoel van kontrole. In beheer wees van my

die lewe – dit blyk die een ding te wees wat die meeste nooit-getroudes koester. Dit laat 'n gevoel van vryheid wat hierdie vroue glo nie moontlik sou wees binne 'n huwelik nie.

5.6.2 IS DIE HUWELIK DIE EERSTE PRYS?

Volgens 'n suksesvolle studie met nooit-getroude vroue deur Anderson and Stewart (Lewis 1997:118) sou 'n suksesvolle huwelik vir die vroue van die bepaalde studie die spreekwoordelike kersie op die koek wees, maar beslis nie die hele koek nie. Dit is dus 'n gevaarlik aanname om te maak dat alle vroue dink dat die huwelik die eerste en enigste prys is. Baie vroue het ook ander ideale vir hulself en om bloot so-en-so se vrou te wees is gewis nie genoeg nie.

5.6.3 KIND IN DIE OË VAN DIE OUERS

Dikwels voel die nooit-getroude dat haar ouers haar steeds soos 'n kind behandel. Differensiasie (Balswick en Balswick 1997:104) vind nie werklik plaas nie en dit is nie noodwendig die wens van die nooit-getroude nie, maar die ouers sukkel self met die proses van differensiasie. Hulle voel dat hierdie kind hulle beskerming nodig het, en op hierdie wyse hou hulle haar eintlik nog klein. Dit bring geweldige frustrasie mee, want dikwels word hierdie vrou ook deur die ander lede van die gesin verantwoordelik gehou om na die ouers om te sien. Eintlik dink die ouers dan dat hulle na haar omsien, maar sy ervaar dat sy gevange gehou word omdat sy 'n

verpligting teenoor haar ouers het. Heel dikwels sal nooit-getroudes na hierdie rol verwys en amper beskuldigend voel dat hulle ontnem is van die geleentheid om 'n maat te ontmoet.

5.6.4 AMBIVALENSIE

Volgens Lewis (1997:118) het die nooit-getroude vrou dikwels 'n onopgeloste ambivalensie ten opsigte van hulle alleenwees. Soms is dit goed, en geniet hulle die oënskynlike voordele daarvan om sogenaamd ongebonde te wees, om dan net weer soos deur 'n golf van die see omgeslaan te word rondom die alleenwees en die besondere eise wat dit stel. Sommige nooit-getroude vroue beleef 'n konstante gevoel van onvoltooidheid en glo die simptome sal verdwyn as hulle 'n man het (Lieberman 1991:184). Ek wonder dikwels of hierdie gevoel van onvoltooidheid 'n karaktertrek is, en of dit werklik deur die teenwoordigheid van 'n man bevredig sal word. Die antwoord is ongelukkig net geleë in die persoon wat self hierdie belewenis het.

5.6.5 ROUPROSESSE

Sommige nooit-getroudes gaan op 'n spesifieke tyd in hul lewens deur 'n rouproses wanneer hulle dan besef dat hul tyd uitgeloop het met betrekking tot die moederskap. Peterson (1981:250) wys in haar studie daarop dat die aspek van moederskap baie sterk na vore kom in die lewe van nooit-getroudes. 'n Nooit-

getroude vriendin van amper 50 het die feit dat sy 'n histerektomie moes ondergaan geweldig traumaties beleef, want dit was toe 'n werklikheid en finaliteit dat sy nooit haar eie kinders sou hê nie. Hier is beslis sprake van verlies, nie net aan 'n maat nie, maar verlies omdat daar nooit 'n eie kind sal wees nie, wat dan ook verlies impliseer ten opsigte van die verskeie lewensfases wat nie beleef word nie. Dell (2000:325) wys daarop dat die nooit-getroude wat om een of ander mediese rede nie kinders kan baar nie, deur haar dokter of pastor aangemoedig behoort te word om oor haar gevoelens te praat rondom kinders. Die problematiek vir die nooit-getroude vrou is dat sy nou geen keuse meer het rondom kinders nie. Daar kan nie bloot aanvaar word dat sy nie getroud was en kinders nie deel van haar raamwerk was nie, en daarom beleef sy weinig of geen krisis rondom hierdie aspek nie. Anderson (1994:226) maak 'n interessante stelling wanneer sy skryf dat “once women have allowed themselves to grieve any loss they feel about not having children, they are free to enjoy the unsung advantages of life without them”. Dit gaan oor die fokus van die energie op ander aspekte van die lewe.

Dell (2002:326) wys daarop dat nooit-getroudes wat in die kerk grootgeword het, nie heeltemal gemaklik is met die gedagte om swanger te raak op nie-tradisionele wyses nie. Hulle poog liever om kinders aan te neem of om hul kreatiwiteit en generatiewe uit te leef deur met kinders te werk en betrokke te wees in die lewens van kinders. Die belangrikste om in gedagte te hou is dat die pyn rondom kinderloosheid nie verdwyn nie. Die gedagte rondom eie kinders neem nuwe betekenis aan deur die loop van die jare. Ouer nooit-getroudes toon soms nie

berou oor die feit dat hulle nie getrou het nie, maar die feit dat hulle nie hul eie kinders gehad het nie bly dikwels 'n sensitiewe saak.

5.6.6 OM SEKER TE WEET IS BETER AS OM TE BLY WONDER

Volgens Lewis (1997:125) sou dit vir sommige nooit-getroudes beter gewees het om verseker te weet dat hulle nooit sou trou nie. Baie vroue leef met die gedagte dat hulle wel uiteindelik gaan trou. Wanneer dit egter nie realiseer nie, beland sy in 'n eksistensiële crises. Die vrae wat dan ontstaan is gewoonlik “Wie is ek?, Waar gaan ek heen?” Die belangrikste is dat die vrou moet begin differensieer tussen die aspekte van haar lewe wat aan haar persoonlike betekenis gee teenoor dit wat deur die kultuur afgedwing word as betekenisvol (Gordon 2003).

Dit blyk dat baie nooit-getroudes die moontlikheid van 'n huwelik nie as uitgesluit beskou nie. Dit is belangrik om te weet dat nooit-getroud nie bloot is om sonder 'n man te wees nie, maar dit is wel 'n “commitment” tot 'n onbekende toekoms (Britton 1982:5). Om gelukkig te wees as nooit-getroude vrou, is om te beskik oor die kombinasie van hoop en die bewussyn van 'n moontlike vol lewe (Lieberman 1991:195).

Die nooit-getroude gaan die toekoms tegemoet met die wete dat sy alleen op reis is. My pleidooi is dus dat wanneer 'n nooit-getroude na 'n pastor kom en sy hom of haar uitnoui om saam met haar op reis te gaan, dat dit met groot versigtigheid

en verwondering gedoen sal word, want sy maak 'n uitnodiging na 'n dalk onbekende wêreld en daar kan slegs momente van verwondering wees wanneer daar werklik saamgereis word en nie bloot as gids opgetree word nie.

5.6.7 EENSAAMHEID NIE NOODWENDIG DIE GROOTSTE STRUIKELBLOK NIE

Anderson wys in haar studies (1994:258) daarop dat hoewel buitelanders dikwels dink dat eensaamheid die grootste probleem in nooit-getroudes se lewens is, dit eintlik die daaglikse instandhoudingsprobleme is wat die meeste spanning skep. Om byvoorbeeld 'n vakman te vind wat eerlik sal wees en nie jou vrouwees sal uitbuit nie, 'n motor wat probleme gee, 'n dak wat lek ensovoorts, is die dinge wat 'n alleenvrou moedeloos laat. Wanneer hierdie vroue hierdie moeilike tye beleef fantaseer hulle dikwels oor die rol van 'n man, terwyl hulle eintlik weet dat baie mans ook stres ontwikkel in hierdie situasies en dikwels ook nie die vermoë het om die situasie te hanteer nie. Baie vroue voed die gedagte dat dit mans is wat toilette, krane en grassnyers behoort reg te maak. Omdat hulle hierdie gedagte voed, bou hulle 'n weerstand op teen hierdie take terwyl vroue oor dieselfde vermoëns beskik om hierdie instandhoudingsvaardighede onder die knie te kry.

Dit blyk dat die antisipasie van alleenheid moontlik erger is as die alleenwees self. Baie vroue getuig dat hulle hul eensaamste oomblikke ervaar het toe hulle in verhoudings gewikkel was. Alley McBeal maak die stelling in die TV-uitsending van

21 Mei 2002 op TV2: “ Maybe I would like to share my life with someone, although when I think of my loneliest moments usually there was somebody sitting next to me.” Natuurlik ervaar nooit-getroude vroue eensaamheid, maar hulle blyk ook metodes te ontwikkel waarmee hulle dit beveg nadat hulle dit aanvaar het. Die vrees vir eensaamheid word omgeskakel in ’n waardering vir alleenwees. Dit kom voor asof die geheim geleë is in die wyse waarop daarna gekyk word – is dit vryheid of eensaamheid, want alleenwees is ’n natuurlike deel van die lewe. Penman (1983:95) wys daarop dat die algemene siening bestaan dat indien jy nie in ’n huwelik staan nie, jy geïsoleerd, eensaam en kwesbaar is. Hierdie siening is gebaseer op die aanname dat dit normaal en behoorlik is om jou lewe te deel met ’n ander persoon. Die probleem met hierdie siening is dat alleenheid nie dieselfde as eensaamheid is nie. In gesprekke met alleenvroue is dit juis die een ding wat hulle uitlig – hul vryheid is juis geleë in die feit dat hulle kan doen wat hulle wil, wanneer hulle wil. Daarom dat baie nooit-getroudes verkies om alleen te woon en nie ’n woning met ander te deel nie.

5.6.8 WATTER STATUS SKRYF DIE NOOIT-GETROUDE VROU AAN HAARSELF TOE?

Hoe die nooit-getroude haar status sien – as positief of mislukking, sal bepaal hoe sy oor haarself dink en voel (Dykstra 1995:327). Hoe sy egter oor haarself dink word grootliks bepaal deur wat die heersende sosiale diskoerse is en ook wat die verskillende verhale is wat sy vertel en wat deel uitmaak van haar verhaal. Dit is

waar die uitdaging van die narratiewe terapie lê – in die feit dat daar 'n moontlikheid is om 'n nuwe verhaal te skep ten spyte van dominerende kulturele verhale (Müller 1996). Volgens Anderson (1994:16) is daar nooit-getroude vroue wat glo dat om alleen te wees vir hulle geleentheid gegee het wat hulle nooit sou hê as hulle in 'n huweliksverhouding was nie. Hulle het 'n lewe geskep wat pas by hul persoonlikhede en doelwitte.

Wanneer daar egter na status gekyk word in terme van status soos deur die gemeenskap en samelewing toegeken, is dit volgens my mening 'n gebrekkige status, want daar word deurgaans neerhalend en kwetsend verwys na nooit-getroude vroue.

5.6.9 NOOIT-GETROUDES WORD BESKOU AS SELFSUGTIG

Dell (2002:312) wys daarop dat nooit-getroudes dikwels getipeer word as selfsugtig.

Die stereotipe idee is dat alleenlopers sorgvrye lewens het en dat hulle hulself kan verlustig in bepaalde gedrag asook materiële vryhede wat geen getroude persoon sou oorweeg nie. Die volgende stereotipe idee is selfs meer problematies. Opoffering en miskenning van die self is gelyk aan ware Christelike liefde en diensbaarheid. Vroue word gemotiveer tot selfopoffering want die kultuur en gemeenskap gee vir hulle die boodskap dat om in relasie tot ander te staan en om die voorreg te smaak om 'n verbondenheid te hê tot ander (connectedness) een van die roepinge van 'n vrou is. Dit vra egter vir opoffering van die eie behoeftes.

Die diskoers in die kultuur bevestig hierdie sin van die self by vroue wat hul mans en kinders versorg. Dogters word nie as klein kindertjies verdeel in twee groepe nie – diegene wat gaan trou en diegene wat nie gaan trou nie. Die vraag ontstaan weer – wat is die implikasies as daar uiteindelik nie mans en kinders is om voor te sorg nie? Stereotipes soos bogenoemde dra by tot die diskoers dat nooit-getroude of ongetroude vroue selfsugtig is en nie sensitief is ten opsigte van die behoeftes van ander nie. Die problematiek is geleë in die dilemma wanneer daar nie 'n man en kinders is nie, en hierdie vrou dan nie weet hoe om volgens die heersende diskoers haar Christelike liefde uit te leef nie.

5.6.10 DIE ROL VAN 'N ONDERSTEUNINGSISTEEM VIR DIE NOOIT-GETROUDE VROU

Anderson (1994:176) wys daarop dat 'n vriendskapsnetwerk wat goed funksioneer intimiteit en emosionele ondersteuning verskaf wat lei tot 'n gevoel van koestering en liefde. In die verlede het die gemeenskap hierdie rol vervul, maar in ons hedendaagse samelewing van mobiliteit en anonimiteit is dit vriendskappe wat die gevoel gee van verbind wees aan 'n gemeenskap wat omgee vir mekaar. Hierdie geborgenheid help ook om die gevoel van kwesbaarheid af te weer.

Vroue wat nooit-getroud is of wat alleenlopers is ervaar dat vriendskappe met ander alleenlopers vir hulle meer bevredigend is omdat hierdie vroue meer begrip het vir hul spesifieke omstandighede. Getroude vriende is dikwels nie beskikbaar nie, vervul bepaalde rolle, en bevind hulself in ander bepaalde lewensfasies.

Wanneer alleenlopers of nooit-getroudes egter vriende is met ander wat deel vorm van 'n gesin word die nooit-getroude dikwels blootgestel aan die vreugdes van 'n gesinslewe en die nooit-getroude beleef dit as besonder positief (Anderson en Stewart 1994:180).

5.6.11 DIE NOOIT-GETROUDE VROU IN HAAR MIDDELJARE

Anderson en Stewart (1994:69) verwys spesifiek na hierdie aspek as 'n belangrike periode in die lewe van die nooit-getroude. Hoewel die lewensfases later in hierdie hoofstuk aangespreek word, is dit belangrik dat hier vir 'n oomblik stilgestaan word. Die nooit-getroude word nie meer as 'n bedreiging gesien nie, maar die vraagtekens word nie minder nie – te vet, te kwaai, te luidrugtig, te mansagtig, te selfsugtig. Solank hulle jonk is en nog besig is om “uit te kyk” vir 'n man, word hulle selfs deur vriende en familie aangehelp deur mansvriende aan hulle voor te stel. Na 35 word dit aanvaar as chronies, en word hulle gevra om laat te werk ensovoorts omdat hulle tog oënskynlik niks anders het om te doen nie. Die verwerping van die nooit-getroude vrou is die felste tydens die middeljare (Anderson en Stewart 1994:72). Dit is dan ook in hierdie tyd dat die nooit-getroude se grootste vrees soms bewaarheid word, naamlik dat sy swak gesondheid begin ervaar (Dell 2002:317).

Vir baie nooit-getroudes is die verhouding met hul ouers die mees intense en intieme verhoudings wat hulle beleef en hulle kan in hierdie tyd angstig raak

wanneer die realiteit van 'n ouer wat ouer word en selfs kan sterf na vore kom (Dell 2002:317).

Peterson (1981:251) maak die positiewe ontdekking dat na haar inspirerende gesprekke met senior vroue sy beseft het dat baie van hulle hul lewens kreatief en vervuld leef. Sy beseft dat die jonger vroue se vrese rondom alleen oud word nie noodwendig so 'n donker prentjie hoef te skets nie.

5.6.12 DIE ROL VAN DIE GESIN VAN HERKOMS BY DIE NOOIT-GETROUDE

Dit blyk dat daar geen algemene reël bestaan ten opsigte van die sogenaamde huis waarin nooit-getroudes grootgeword het en hul nooit-getroude status nie. Volgens Peterson (1981:71) is hierdie vroue afkomstig van die gelukkigste tot die ongelukkigste ouerhuise.

Vroue wat nie trou nie, voel dikwels uit pas met die norme van hul eie familie. Die meeste gesinne sien die uiteindelijke troue van die kinders as deel van die natuurlike evolusie van die gesin. Die in die huwelik tree van die kinders is 'n bewys dat die kinders goed grootgemaak is. Dit is gewoonlik ook die oorgang van kind tot volwassene in die kulturele omgewing. Dell (2002:316) wys daarop dat volgens sommige nooit-getroudes hul ouers worstel om hul nooit-getroude kinders te beskou as volwassenes wat ten volle vertrou kan word met hul eie lewens. Die meeste nooit-getroudes het wel sinvolle verhoudings met hul ouers, maar dikwels

gaan dit gepaard met “renegotiation of roles and a recasting of the strengths, abilities, and actual needs of the adult child”. Die ouers van hierdie nooit-getroudes voel ook dikwels dat hulle gefaal het as ouers, want die alleenstatus word gesien as 'n negatiewe refleksie op die ouerhuis. Nooit-getroudes berig dikwels dat die druk van binne die gesin van oorsprong dikwels groter is as van buite. Hartill (2001) wys daarop dat die druk dikwels so groot soos 'n klavier is op die rug van nooit-getroudes. Ouers wat subtiel verwys na kleinkinders plaas baie druk op nooit-getroudes.

Hoewel daar nie algemeen geldende reëls blyk te wees in die gesin van herkoms ten opsigte van nooit-getroude vroue nie, blyk dit dat daar wel toestemming-gewers in die gesinne voorkom volgens die studies wat Peterson (1981:71) gedoen het. Hierdie toestemming-gewers is mense wat laat blyk dat dit aanvaarbaar is om alleen te wees. Sommige van hierdie mense is self alleenlopers wat positief hieroor voel, ander is gelukkig getroude ma's wat hul dogters toestemming gee om nie te trou nie, 'n derde groep is geskeide ma's of ongelukkige getroude ma's, en die vierde groep is vaders wat hul dogters toestemming gee om nie te trou nie. Hierdie “toestemming” word gegee deur nie druk te plaas nie, nie verwagtinge uit te spreek nie, die kind voor te berei om vir haarself te kan sorg, en nie te praat van “wanneer jy gaan trou nie”. Dit is nie asof hierdie ouers nie 'n verwagting of begeerte gekoester het dat hul dogters gelukkig getroud moet wees nie, maar hulle het dit nie aangebied asof dit die enigste wyse is om geluk te vind nie. Hierteenoor is die dilemma van die nooit-getroude wat die boodskappe van haar gesin van oorsprong

sodanig geïnternaliseer het dat sy glo dat sy 'n mislukking is omdat sy nie “goed genoeg” is om 'n man kry en te trou nie. Die gedagte dat daar fout is met haar en dat sy nie volkome mens is nie, lei soms daartoe dat sulke vroue hulle wend tot terapie (Dell 2002:315). Sommige van hierdie vroue voel dat hulle nie eers so 'n natuurlike taak soos om te trou kon voltooi nie, en sien dan hulself as onvolwasse, onaantreklik en onaanvaarbaar. Die tragedie is dat sommige van hierdie vroue ervaar dat hulle nie hul lewens kan begin sonder 'n man nie.

Volgens Kurtz (1983:27) sal ons kinders beter voorbereid wees vir 'n alleenlewe, asook beter toegerus wees om die vrees en verleentheid wat gekoppel word aan eensaamheid te hanteer, as hulle van vroeg af privaatheid gegun word en as hulle aangemoedig word om vreesloos in afsondering te leef. Met die lees van hierdie stelling het ek besef dat my eie gesin van herkoms my nie voorberei het vir alleenwees nie. Alleenwees was 'n ongekende situasie - daar moes altyd iemand wees wat deel van die prentjie gevorm het. Om die wens uit te spreek dat jy alleen wil wees was ongekend. Selfs die wens om alleen gelaat te word vir 'n paar uur. Hoe kan enige mens alleen wil wees? Weer eens het ek besef dat die sosiale diskoers - al was dit net in my eie klein gemeenskap - 'n groot indruk op my gelaat het. Daarom dat my eie relatief laat trou vir my ouers 'n probleem was. My broer wat self laat getrou het, was eintlik baie aanvaarbaar en daar is met 'n vonkel in die oog na hom verwys wat nog nie getroud is nie.

Allen (1989:92) verwys na die rol wat die nooit-getroude vrou speel in die lewe van die kinders van die broers en susters van hierdie betrokke persoon. Die tannie wat nooit-getroud is nie, word amper 'n surrogaat-moeder en wanneer dit nodig is sal sy dikwels ook finansieel instaan vir hierdie kinders. Dit gebeur meesal in die geval van nooit-getroudes in teenstelling met wanneer een van die tannies 'n weduwee sou word.

Interessant dat in Japannees die woord wat gebruik word vir getroude vrou “woman in the back” is. Daar bestaan geen woord vir nooit-getroud nie. So 'n vrou sal gesien word in relasie tot die volgende generasie, en nie haar huwelikstatus nie, en sy sal waarskynlik iets soortgelyks as 'n tannie genoem word (Peterson 1981:189).

5.6.13 WAAROM BLY VROUE ONGETROUD?

Dit is nie die taak van hierdie studie om redes aan te voer waarom vroue nie trou nie. 'n Ware narratiewe benadering sou volstaan met die feit dat elke nooit-getroude haar eie verhaal het, en dan veral ook haar eie verhaal het rondom die redes vir haar status as nooit-getroude. Peterson (1981:256) wys egter in haar studie daarop dat daar vroue is wat nie weet hoekom hulle nooit getroud is nie, ander verwys na verhoudings wat nie uitgewerk het nie, dood van 'n maat, het nie iemand ontmoet wat in hierdie rol gepas het nie, gesinsverpligtinge, ongelukkige huwelike wat as rolmodel gedien het, fisiese onaantreklikheid en sommige worstel

met die gedagte van die huwelik self. Dit is belangrik om te onthou dat baie van hierdie vroue in sodanige verhoudings was waar hulle wel huweliksaansoeke ontvang het.

Die rol van roeping in die lewe van die nooit-getroude is baie interessant. Wanneer hierdie vroue hul werk sien as 'n roeping, bemagtig dit hulle om hul huweliksplanne uit te stel of op te gee, en sien hulle hulself as verantwoordbaar aan 'n Hoër Outoriteit. Die gemeenskap toon ook gewoonlik respek teenoor hierdie vroue, byvoorbeeld Katolieke nonne wat hul lewens wy aan hul roeping.

Dit is belangrik om nooit uit die oog te verloor dat baie van hierdie vroue wel 'n keuse ten opsigte van hul nooit-getroude status gehad het nie.

Teenoor die komplekse redes waarom vroue nie trou nie, en gesien in die lig dat hulle gevra moet word om te trou en die inisiatief nie gewoonlik by die vrou lê om iemand uit te neem nie, het Stieg (2002) met 10 redes vorendag gekom nadat hy 'n studie by die Rutgers Universiteit gedoen het, oor waarom mans nie trou nie:

1. Seks sonder om te trou is makliker as in die verlede
2. Hulle kan die voordele smaak van 'n vrou deur met haar saam te woon eerder as om met haar te trou.
3. Om egskeiding en die finansiële risiko's te vermy.

4. Hulle wil nie in daardie stadium kinders hê nie.
5. Hulle wil nie verandering ondergaan nie.
6. Hulle wag nog vir die perfekte sielsgenoot.
7. Hulle ondervind weinig sosiale druk om te trou.
8. Hulle is huiwerig om met 'n vrou te trou wat reeds kinders het.
9. Hulle wil 'n huis besit voordat hulle trou.
10. Hulle wil die lewe van die enkelloper geniet so lank as wat dit moontlik is.

Bogenoemde redes mag slegs een studie wees wat onderneem is, maar sekere van hierdie redes is tog bekend as sosiale diskoerse ook in Suid-Afrika.

5.6.14 OUDERDOM-DERTIG-KRISES

Uit 'n paar terloopse gesprekke met nooit-getroudes blyk dit dat die ouderdom 30 'n kritiese ouderdom in die lewe van 'n nooit-getroude vrou is. Peterson (1981:67) verwys ook na die "Ouderdom-Dertig-Krisis". Hierdie stadium blyk uit drie fases te bestaan.

1. Lewe volgens die voorgeskrewe reëls: Vroue word groot met die idee om te trou. Wanneer hulle 25 jaar oud word en baie van die vriendinne is reeds getroud, raak hulle bewus van hul ongetroude status.
2. Identiteitskrisis: Wanneer hierdie vroue besef dat hul identiteit en vervulling nie deur die huwelik of moederskap gaan realiseer nie, kom die besef na vore dat

sukses en vervulling op ander maniere gevind moet word. Vriendskappe word hoofsaaklik met ander vroue gevorm. Fokus word op die werk en soms ook op verdere studie gerig.

3. Selfdefinisie: Tydens hierdie fase het die vroue 'n bewustheid van hulself as individue en werk hulle met die oog op doelwitte ten opsigte van werk en studie. Penman en Stolk (1983:24) verwys ook na dertig as die "afsnypdatum". Dit blyk 'n chronologiese baken te wees - die jare tussen 20 en 30 blyk die aktiewe jare te wees om tot trou oor te gaan. Biologies is dit ook so dat fertiliteit besig is om af te neem. Meeste van hul vriende is reeds getroud, en die getroudes is nie meer so geredelik beskikbaar om mee sosiaal te verkeer nie. Die mans wat oorbly in die huweliksmerk as potensiële maats is ook nie meer noodwendig gepas nie. Vroue bo dertig soek ook nie noodwendig na 'n konvensionele huwelik nie – hulle identiteit is gevestig, so ook hulle beroep en daarmee saam gaan ekonomiese onafhanklikheid. Interessant dat Penman en Stolk (1983:25) daarop wys dat dit dikwels die vroue bo-aan die leer is wat ongetroud bly en daarteenoor die mans aan die onderste punt van die leer. Die man trou gewoonlik met 'n vrou 'n bietjie jonger, asook met 'n laer posisie in opleiding en beroep. Hartill (2001) wys daarop dat vroue soms deur hul ouers aangemoedig word om nie te vroeg te trou nie, maar soos wat vroue ouer word word die vooruitsigte op 'n lewensmaat kleiner, terwyl mans nie 'n beperking het ten opsigte van die ouderdom van die vrou waarmee hulle uiteindelik trou nie – sy kan baie jonger wees as die man.

Die “krisis” blyk geleë te wees in die feit dat hierdie vroue op dertig gekonfronteer word met die feit dat hulle dalk nie kan trou nie en dat hulle fokus moet verander. Dit neem soms ’n paar jaar voordat hierdie rigtingverandering of nuwe persepsie oor die toekoms deurgewerk is.

Uit ’n studie van Allen (1989) is dit duidelik dat daar nie veralgemeen kan word in terme van hoe nooit-getroudes hul lewens sien wanneer hulle ouer word en terugkyk op hul lewens nie. ’n Aantal het gesê dat hulle lewens saai en doelloos was terwyl daar ander nooit-getroudes was wat berig het dat hulle ’n opwindende lewe gehad het met moontlikhede wat hulle nooit sou hê as hulle dalk getroud was nie.

5.6.15 NOOIT-GETROUDES KAN VASGEVANG WEES TUSSEN VERSKEIE KULTURE

“... women’s stories have not been told and have not shaped cultural myths; without them a woman is lost; in order to forge ahead, women need stories that value their experiences. For the most part, the task of arbitrating the contradictions between cultures has been up to individuals” (Dell 2002:318).

Dell (2002:318) verwys hier spesifiek na nooit-getroude vroue wat dikwels meer “kulturele tale” moet kan praat as haar getroude susters. Sommige van hierdie

vroue het begin in 'n kultuur van 'n ma wat binnenshuis gewerk het en 'n pa versorg het. In meer onlangse dekades word hierdie selfde vroue geleer dat vroue gelyk gestel is aan mans en hulle word bewus van meer moontlikhede as waaroor hul ma's en ouer susters ooit kon droom. In die week is hierdie vrou vasgevang in 'n bepaalde kultuur en Sondag hoor sy dikwels 'n ander boodskap. Wanneer sy terug gaan om te kuier by die ouerhuis op die platteland hoor sy dikwels nog 'n kulturele taal. Vroue moet dus met hul enkelskap die mas opkom in verskillende kulture en die pastor of terapeut behoort hiervan bewus te wees wanneer so 'n vrou vir terapie by hom of haar aanklop.

5.6.16 LEWENSFASES VAN DIE VOLWASSE NOOIT-GETROUDE

In die volgende gedeelte word die lewensfasies van die nooit-getroude gestel teenoor die lewensfasies van die persone wat wel in die huwelik tree.

Hierdie fasies word volgens Dell (2002:329) gekarakteriseer deur kronologiese tydperiodes in plaas van tradisionele mylpale soos die huwelik, die geboortes van kinders ensovoorts.

NOOIT-GETROUDES SE LEWENSFASES

Nog nie getroud

1. Die verhouding verskuif van afhanklikheid tot onafhanklikheid
2. Toenemende outonomie in die wêreld buite die huis (werk en vriendskappe)

Die dertigerjare: “twilight zone”

1. Die alleenstatus word vir die eerste keer realiteit
2. Ander moontlikhede word ondersoek indien die huwelik nie sou plaasvind nie

Midlewe (40 tot 50 jaar)

1. Aanvaar die moontlikheid dat daar moontlik nie getrou gaan word nie
2. Aanvaar die moontlikheid dat daar moontlik nooit kinders sal wees nie

Latere lewe (50 jaar tot gesondheidsprobleme ondervind word)

1. Besluite rondom die afskaal van werksaamhede
2. Geniet van die vrugte van die arbeid asook die voordele van alleen wees
3. Erkenning van fisiese agteruitgang
4. Die aanvaarding van geliefdes wat aan die dood afgestaan word

Bejaardheid (die periode van gesondheid wat agteruitgaan en uiteindelik die dood)

1. Mortaliteit word gekonfronteer
2. Die aanvaarding van die lewe soos wat dit geleef is

Die toenemende kennis en begrip van die stres, kwesbaarheid, vreugdes en laagtepunte sal bydra tot die versorging en begrip van nooit-getroudes.

Die lewensfases van die persoon wat wel in die huwelik sou tree word volgens Liebert (2002:22) soos volg aangedui:

Ontwikkelingstake van vroeë volwassenheid

1. Die soek van 'n maat en in die huwelik tree
2. Leer om te leef saam met die huweliksmaat
3. Begin met 'n gesin en die grootmaak van kinders
4. Die moontlike weer begin met 'n beroep
5. Die aanvaarding van gemeenskapsverantwoordelikheid
6. Die aansluit by 'n gelyksoortige sosiale groep

Ontwikkelingstake van die middeljare

1. Die bereiking van volwasse sosiale of gemeenskaps-verantwoordelikheid
2. Die begeleiding van tienerkinders om verantwoordelike en gelukkige volwassenes te word
3. Die bereik van 'n bevredigende punt in die beroep
4. Aanvaarding en aanpassing by die psigologiese veranderinge in die middeljare
5. Aanpassing by die behoeftes van bejaarde ouers
6. Die ontwikkeling van volwasse tydverdryfaktiwiteite

Ontwikkelingstake van die laat volwassene

1. Aanpassings word gemaak ten opsigte van fisiese krag en gesondheid
2. Aanpassing ten opsigte van aftrede en moontlike verminderde inkomste

3. Aanpassing by die moontlike afsterwe van 'n lewensmaat
4. Die skep van bevredigende leefomstandighede
5. Die fokus op die vriendskapsgroep van eie ouderdom
6. Voorbereiding vir die dood.

5.6.17 SEKSUALITEIT VAN DIE NOOIT-GETROUDE

Alleenloper persone en hul seksualiteit is histories geïgnoreer of verwaarloos binne die kerk. Indien daar wel verwys word na seksualiteit word daar bloot kortliks na verwys as: seksualiteit is vir die huwelik. In die gemeenskap en ook in die Christelike gemeenskap is nooit-getroudes of ongetroudes nie immuun teen seksuele gedrag wat teenstrydig is met die algemene voorskrifte ten opsigte van seksuele gedrag nie. Dit blyk wel volgens Rosenac (2002) dat die waardesisteem van die Christen wel 'n rol speel in hierdie keuse rondom seksuele betrokkenheid. Die belangrike is dat hierdie persone 'n keuse gemaak het ten opsigte van die waardes en dat dit nie op hul afgedwing is nie. Om egter te aanvaar dat alle godsdienstige ongetroude individue seksueel konserwatief is, is 'n oorvereenvoudiging. Waarom hierdie leemte in die kerk? Deur die eeue het die etiese beginsel bly staan dat die huwelik tussen 'n man en vrou God se konteks is wat geskep is vir seksuele intimiteit, asook soms die gedagte dat seks bloot daar gestel is vir prokreasie of voortplanting.

Volgens Rosenac (2002) het daar 'n paar mites ontstaan rondom die seksuele:

- Die hofmaakperiode (dating) is die tyd om uit te vind of twee persone seksueel versoenbaar is al dan nie. Dit is dikwels die raad wat gegee word deur mense met 'n bepaalde waardestelsel.
- Die meeste behoeftes kan bevredig word deur seksuele gedrag: Elke persoon het 'n behoefte aan koestering, bevestiging dat hy of sy aantreklik en spesiaal is asook om gewaardeer te voel. Dit is egter nie uitsluitlik seksuele behoeftes nie, en kan bevredig word deur gepaste nie-seksuele gedrag.
- Seksuele gedrag beteken noodwendig intimiteit met 'n ander. Soms gee mense seks in ruil vir intimiteit, wat dikwels uitloop op ontnugtering. Hulle glo dat die seksuele outomaties gevolg sal word deur "commitment". Seksuele gedrag behoort te volg as 'n uitvloeisel van intimiteit en nie andersom nie.
- Indien jy wag met die seksuele tot binne die huwelik sal jy outomaties 'n wonderlike sekslewe ervaar. Baie ongetroudes het 'n onrealistiese verwagting rondom die seksuele en die wittebrood.
- 'n Teenstrydige mite met die bogenoemde is dat seksuele ervaring voor die huwelik nodig is vir die psigologiese, emosionele en relasionele ontwikkeling.

Die teenstrydige sieninge en boodskappe wat ongetroudes ontvang rondom die seksuele bring ook verwarring en marginalisering. Verwarring in die sin van wat gebeur as ek anders dink en voel. Is ek dan nog meer onaanvaarbaar? Is daar nie dalk regtig iets met my verkeerd nie?

5.6.17.1 BENADERINGS IN DIE KERK RONDOM DIE SEKSUALITEIT VAN DIE ONGETROUDE

Die term ongetroude word hier gebruik in plaas van die nooit-getroude want rondom seksualiteit is daar nie verskillende norme wat geld nie.

Dell (2002:321) wys daarop dat dit maklik is om toegewyde Christene binne die kerk te identifiseer wat vas staan in hul oortuiging dat geen vorm van seksuele uitdrukking buite die huwelik toelaatbaar is nie. Ander Christene is van mening dat sekere gedrag toelaatbaar is tussen verantwoordelike volwassenes binne 'n koesterende verhouding sonder enige misbruik. Baie Christene sal hulself in die kontinuum tussen hierdie twee sienings bevind.

Die nadeel van hierdie onderwerp is die dilemma van die ongetroude wat praat oor seksualiteit terwyl die ander gespreksgenote jonk, oud, mans, vroue en getroud is. Baie ongetroudes sal stil bly oor hierdie onderwerp behalwe in die klein groep van vroue in dieselfde posisie. Hulle is bang hulle word geëtiketteer as los, immoreel of vroue met geen beginsels nie. Hierdie vroue is dikwels bang dat hulle hul posisie of moontlike posisie tot leierskap in die kerk wat vir hulle baie beteken, sal verloor. Vroue wat as “assertive” gesien word in hul werk, sal meer terughoudend wees in hul gesin of in die kerk, omrede hulle moontlik die hoop koester om 'n betekenisvolle, heteroseksuele verhouding by die kerk aan te knoop.

Rosenac (2002) verwys na die benaderings in die kerk rondom alleenlopers se seksualiteit en wys daarop dat die kerk nie vorendag gekom het met 'n betekenisvolle teologie van menslike seksualiteit nie, veral gesien in die lig van nooit-getroudes of persone wat later in hul lewe trou nie. Die gedagte wat nooit direk uitgespreek is nie, maar onder die oppervlak was, is dat jy enigiets kan doen, maar nie die seksuele daad nie. Simplistiese antwoorde is gegee vir 'n baie komplekse saak. Dit blyk asof die kerk op drie wyses gepoog het om met die seksualiteit van die alleenloper om te gaan (a) die dissiplinerende van enige seksuele gedrag sodat die mees erotiese seksuele vir die huwelik gereserveer is (b) die aanhang van 'n algemene teologie van intimiteit en reinheid sonder om aandag te gee aan die praktiese situasies en gedrag (c) 'n breë benadering ten opsigte van alleenloperseksualiteit wat masturbasie en seksuele gedrag binne verhoudings insluit. Rosenac (2002) wys daarop dat: "One of the great challenges for the Christian faith today is to integrate sexuality and spirituality within the context of the single life".

Om 'n teologie rondom seksualiteit te ontwikkel is nie eenvoudig nie, want nie alle seksuele gedrag word spesifiek in die Skrif aangespreek nie. Rosenac (2002) wys op die beweging van "van binne na buite teologie" wanneer sy skryf oor ingesteldhede teenoor seksuele gedrag. Haar aanbeveling is dat in plaas daarvan om terug te val op 'n lys van moets en moenies die vraag eerder gevra behoort te word – "hoe affekteer hierdie gedrag jou en jou onderskeie verhoudings?" Hoewel Rosenac (2002) volgens my 'n groot bydrae gemaak het rondom die seksualiteit

van die nooit-getroude val sy aan die einde van die artikel terug op fases en reëls oor wat in stap een en in stap twee mag gebeur van 'n verhouding ten opsigte van die seksuele.

5.6.17.2 SEKSUALITEIT IN DIE SOSIALE SFEER

Vroue wat gemaklik is met hul posisie as nooit-getroudes, vind dit steeds moeilik om in die openbaar alleen te verskyn, veral waar dit eintlik verwag word dat daar 'n man aan haar sy behoort te wees. Weer eens kan die gedagte dat 'n alleenvrou op soek na 'n man is, ongemak veroorsaak in sekere omstandighede. Nooit-getroudes berig dat hierdie suspisie erger is as die “uit die plek voel”. Een van Anderson (1994:274) se mede-navorsers berig dat eers nadat sy op 40 vir die eerste keer getroud is, is sy na kollegas se huise genooi nadat sy reeds jare saam met hulle gewerk het.

Rodwell (1985) wys in haar publikasie op die feit dat die seksuele rewolusie dit vir die alleenvrou nog moeiliker gemaak het. Hoewel sy sogenaamd vry is om keuses te maak rondom haar seksuele leefwyse, word sy baie maklik as promiskuiteit gebrandmerk. In sommige vry denkende omgewings is dit aanvaarbaar vir 'n man “to sow wild oats”, maar vir 'n vrou geld ander maatstawwe. Sommige mans maak aanspraak op seks as gevolg van die seksueel vrye omgewing waarin ons woon en die feit is dat mans en vroue nie altyd dieselfde siening rondom seks deel nie. Daar kan dalk vroue wees wat seks as 'n “one night stand” geniet, maar by die meeste vroue blyk dit dat die seksuele vir hulle tuishoort binne 'n liefdevolle verhouding.

Dit blyk dat vir sommige alleenlopers en nooit-getroudes seks belangrik is en vir ander nie. “... It depends on the woman” (Anderson 1994:276). Dit blyk dat diegene wat nie in ’n vaste seksuele verhouding staan nie, drie moontlikhede gevind het om met hul seksualiteit om te gaan. Om selibaat te bly, of om van tyd tot tyd ’n seksuele verhouding te hê en derdens om die seksuele gevoelens te onderdruk. Baie vroue sien nie ’n bevredigende seksuele lewe as gelykstaande aan ’n lewe wat noodwendig gelukkig en vervuld is nie. Vroue rapporteer dat na ’n tyd van selibaat wees, of selfs geen vorige seksuele ondervinding het nie, hul libido verlaag. Dit blyk dat daar vroue is wat nie hul seksualiteit ontken nie, maar hulle word ook nie daardeur geteister nie. “Casual sex” is wel ’n opsie vir sommige, terwyl ander verkies om selibaat te bly. Vir ander kan die intimiteit nie geskei word van die emosionele verbintenis nie. Ander vroue weer sal hul seksuele energie op ander gebiede fokus, byvoorbeeld hul werk.

Smith (1951:46) wys daarop dat in sy studie in 1951 die nooit-getroude vrou dikwels paniekaanvalle en slapeloosheid ervaar het, wat toegeskryf is aan die opgehoopte seksuele energie en die oplossing hiervoor was psigoterapie. In my nalees het ek nie in die meer resente materiaal verwysings na hierdie drastiese maatreëls gevind nie. Waarskynlik omdat die seksuele op ’n meer oop en sosiaal aanvaarbare vlak gekommunikeer en gepraktiseer word. Ek vind dit hier nodig om weer eens daarop te wys dat algemeen geldende waarhede nie die uitgangspunt van hierdie studie is nie – bloot ’n luister na verskillende stemme.

Andrews (1972) verwys na masturbasie as 'n alternatief, maar bied die verskillende aspekte op so 'n wyse aan dat dit duidelik nie die ideaal is nie. Wat ek van haar werk waardeer is dat sy hoegenaamd nie beteweterig of afkeurend rondom hierdie aspek skryf nie.

Penman en Stolk (1983:85) wys daarop dat daar twee soorte aannames of “beliefs” bestaan het naamlik dat vroue 'n gevaar vir mans inhou omdat hulle seksueel “insatiable” is of dat hulle geen of baie min seksuele begeertes het. Sedert die Kinsey-verslae en die werk van Masters en Johnson is dit duidelik dat enige uitsprake rondom seksualiteit wat suiwer gebaseer is op die biologiese of suiwer die sosiale, onvolledig en ontoereikend is. Dit blyk uit die navorsing dat vroue baie verskil ten opsigte van hul seksualiteit (Penman en Stolk 1983:86). Hierdie diversiteit en veranderlikheid word egter ontken in die stereotipering van die nooit-getroude vrou, of alleenvrou. Histories is alleenwees sinoniem met selibaat lewe. Vandag kan vroue egter openlik kies om selibaat, heteroseksueel, homoseksueel of outoseksueel te wees.

Dit blyk asof nooit-getroude of enkel vroue meer seksuele vryheid oor die afgelope dekades het en dat hulle hulself wel van tyd tot tyd in seksuele verhoudings bevind. Volgens Penman en Stolk (1983:87) is daar wel nooit-getroudes of alleenvroue wat verklaar dat hulle geen seksuele begeertes het nie, en sommige van hierdie vroue was wel al vroeër in seksuele verhoudings betrokke. Verskeie van die vroue met wie daar onderhoude gevoer is, was nog nooit in 'n seksuele verhouding betrokke nie.

Die rede hoekom ek hierdie aspek beklemtoon is weereens dat ons nie die aanname moet maak dat alle nooit-getroudes of alleenvroue hul seksualiteit op dieselfde wyse beleef of hanteer nie.

6 ASPEKTE VAN BELANG WANNEER MET DIE NOOIT-GETROUDE IN GESPREK GETREE WORD.

Hieronder word na spesifieke aspekte verwys wat volgens Lewis (1997:127) van belang is:

- Die pastor of terapeut behoort na die overte sowel as die subtiele ambivalente gevoelens van die nooit-getroude te luister. Daar bestaan ook dikwels 'n private mening en 'n openbare mening, wat meebring dat daar bloot gesê word wat sosiaal aanvaarbaar is. Die terapeut moet bewus wees van die kompleksiteit van die gevoelens van die nooit-getroude vrou.
- Let daarop om nie onbewustelik deel te neem aan die vrou se selfverwyte nie. Moet ook nie die ongetroude status verhef of verheerlik nie. Elke vrou moet as unieke wese hanteer word. Sommige moet gehelp word om te fokus op die positiewe aspekte van alleenwees en ander het toestemming nodig om te rou en die teleurstelling te aanvaar. Onderzoek en bekragtig hul realiteit, eksploreer ander perspektiewe oor alleenwees, en wanneer nodig, erken dat om heteroseksueel te wees sonder 'n man, moeilik is.

- Daar is baie redes vir nooit-getroude vroue se depressie, byvoorbeeld onverwerkte rou oor 'n huwelik en kinders. Sy kon sodanig gekonsentreer het op die moontlikheid van 'n man in haar lewe dat sy self nie sodanig ontwikkel het nie en haar lewe tans geen betekenis het nie. Selfblaam kan ly tot depressie, want soos reeds verwys bied dit vir haar 'n doelwit om te bereik om dan meer aanvaarbaar te wees, en op sigself 'n doelwit om haar lot te verander.
- Die gebrek aan fisiese kontak (touch deprivation) word gesien as 'n oorsaak vir depressiewe gevoelens.
- Die nooit-getroude vrou moet gewys word op onontginde ondersteuningsbronne en die waarde van rituele. Die jaarlikse vakansie, verjaardagvierings ensovoorts kan in die vorm van rituele aangepak word. Ontgin en belê in vriendskappe. Die “significant other” hoef nie noodwendig 'n huweliksmaat te wees nie.

7 SLOT

Anderson (1994:82) verwys na “Die droom”. 'n Jong meisie droom nie dikwels dat sy nie gaan trou nie, want dit is nie die droom wat deur haar ouers na haar toe deurgegee is nie. Natuurlik is daar uitsonderings, maar daar is baie paaie wat 'n vroue kan neem om midlewe op haar eie te bereik. Sy kan hierdie “droom” prysgee en aanpas by die realiteite van haar situasie. Die hartseer is dikwels dat die

alternatiewe nog baie onbevaarde waters is vir die nooit-getroude en sy kan ervaar dat sy in 'n doolhof is.

Elise Müller (1989) skryf 'n aangrypende essay oor vrou-alleen wees bo veertig. Sy wys op die plan wat dalk nie gerealiseer het nie – ons het weinig jong mense wat op baie vroeë ouderdom reeds besluit om nie te trou nie. Die hoop sal altyd daar wees, ten spyte van aanvaarding en 'n vol lewe. Volgens Müller (1989) sal die vrou wat aanvaar dat sy alleen is beseef dat die leemte wat sy deurentyd probeer vul, nie meer sodanig 'n leemte is nie.

Baie het verander, want 50 jaar gelede is niemand meer op die brandstapel verbrand nie, maar sosiale diskoerse verander nie binne 'n eeu nie.

Natuurlik word die moontlikheid van 'n huwelik, die vind van 'n sielsgenoot in die vorm van 'n huweliksmaat feitlik nooit uitgesluit nie, maar die nooit-getroude vrou wat 'n sinvolle, vol lewe voer, se geluk sal nie van so 'n ontmoeting of gebeurtenis afhang nie. Dit is nie asof sy al die jare “gewag” het nie. Hennie Aucamp (1979:20) verwys in een van sy kortverhale na “verspeelde ure” wanneer hy in die woonstel van 'n nooit-getroude kom, en al die geraamde naaldwerkstukke gade slaan.

Penman en Stolk (1983:160) wys daarop dat indien ons aanvaar dat dit natuurlik is vir 'n vrou om te trou en kinders te hê en dan veral dat dit goed is vir alle vroue, sal ons nie in staat wees om die psigologiese status van baie van ons alleenvroue te

verklaar nie. Daar is min twyfel dat sommige van hulle sou verkies om getroud en mammas te wees, maar die feit dat hulle nie is nie, hou min verband met hulle psigologiese “well-being or lack of it”. Vroue se psigologiese ontwikkeling word onvoldoende verduidelik wanneer slegs die konsepte van die biologiese, getroud wees of moederskap al dan nie in berekening gebring word.

Johan Degenaar (Kriel 2002:158) maak in 1997 die volgende uitspraak in 'n voordrag aan die Nuwe-Testamentiese Vereniging van Suid-Afrika:

“We should realize that if we are victimized by a discourse, we are in need of a new discourse and that we are ourselves responsible for creating a liberating language which structures the world in which we live in a new way.”